

Tarih ve GÜNCE

Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi
Journal of Atatürk and the History of Turkish Republic
Sayı: 15 (2024/Yaz), ss. 91-130.

Geliş Tarihi: 25 Mayıs 2024

Kabul Tarihi: 13 Temmuz 2024

Araştırma Makalesi/Research Article*

Kadın Öz Yaşam Öyküsü Literatürüne Katkı: Kadın Gazetesi Gezi Yazısı Dizileri**

Sezen KARABULUT***

Öz

Tarihin konusu yüzyıllar boyunca birey merkezli gelişmiş ve tarih büyük oranda muktedirlerin tarihi olarak yazılmıştır. Annales Okulu'nun 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren tarihin merkezine siyasi tarih yerine insanı alması sonucu yıllarca gölgede kalmış diğer insanların yaşamlarını da tarihin konusu haline getirmiştir. Çocuk tarihi, aile tarihi, işçi tarihi çalışmalarına da merak uyanmıştır. Kadın tarihine duyulan merak da bu süreçte başlamış ve Kadın tarihi var mıdır, kadın tarihi çalışmalarının literatüre katkısı ne olacaktır, kadın tarihi çalışmalarının kaynakları nelerdir, metodolojisi nasıl olacaktır? sorularını da beraberinde getirmiştir.

Bu çalışmada hem sosyal tarih çalışmalarının hem de kadın tarihi çalışmalarının önemli kaynağı olan kadın öz yaşam öyküsü literatür örnekleri incelenecektir. Kadın Gazetesi'nde yer alan kadın gezi yazıları ve hatıratları incelenerek tarih yazım literatürüne katkı sağlanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Öz Yaşam Öyküsü, Kadın Gazetesi, Gezi Yazısı, Hatırat

* Bu makalede Etik Kurul Onayı gerektiren bir çalışma bulunmamaktadır. There is no study that would require the approval of the Ethical Committee in this article.

** Bu makale, Sezen Çoğun (Karabulut) tarafından 2003 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsünde savunulup kabul edilen Türk Basınında Kadın Gazetesi'nin Yeri başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

*** Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, (skarabulut@pau.edu.tr), (Orcid: 0000 0001 5416 8800)

Contribution to the Literature on Women's Autobiography: Women's Newspaper Travel Article Series

Abstract

For centuries, the subject of history has been centered on the individual and history has largely been written as the history of the powerful. Since the second half of the 20th century, as a result of the Annales School's focus on the human being instead of political history, the lives of other people who had remained in the shadows for years became the subject of history. The history of children, family history and labor history also aroused curiosity. The curiosity for women's history also started in this process and brought along the questions of whether there is women's history, what will be the contribution of women's history studies to the literature, what are the sources of women's history studies, what will be the methodology?

In this study, examples of women's biographies, which are important sources of both social history studies and women's history studies, will be analyzed. Women's travel writings and memoirs in the Kadın Newspaper will be analyzed and an attempt will be made to contribute to the historiographical literature.

Keywords: Women, Biography, Kadın Gazetesi, Travel Writing, Memoir

Giriş

Kadının, Türk toplumunda etkin bir rol oynamaya başlaması ve kadın haklarını savunan gazete ve dergilerin çıkarılması Osmanlı Devleti'nde Tanzimat dönemi ile yoğunluk kazanmıştır. Her ne kadar Tanzimat Fermanı doğrudan kadınlara yönelik bir haktan bahsetmese de bu süreçte başlayan ve önceki dönemlere oranla önemli sayılabilecek ilerlemelere rastlanmıştır. 1856 Arazi Kanunnamesi, "kız evlatların babalarından kalan topraklar üzerinde erkek kardeşler gibi veraset hakkına sahip olmalarını" tanımakta, kölelik ve cariyeliği kaldırılmakta ve kadınlara sınırlı da olsa eğitimden yararlanma olanağı tanınmaktadır. 1842 yılında Avrupa'dan getirilen ebe kadınların Tıbbiyede verdikleri kurslarla başlayan, kadınlara eğitim ve özellikle mesleki eğitim verme çabası, 1858'de ilk

kız rüştiyelerinin, 1869'da sanayi okullarının, 1870'te Darülmuaallimat yani kız öğretmen okullarının açılması ile devam etmiştir.¹ Bu okulların yanı sıra, Osmanlı İmparatorluğunda bir düşünce basınının doğuşu da bu dönem de gerçekleşmiş ve Türklere Avrupa'da neler olup bittiğini izleme ve Batının kültürel ve toplumsal olaylarının yankılarını görebilme olanağı sağlamıştır. Bu gelişmeye bağlı olarak kadının toplumsal eşitliği fikrini içeren yayınlar da basında yer almaya başlamıştır.²

1908'de II. Meşrutiyet'in ilanı kadınlara sosyal hayata katılma, çalışma hayatına girme ve yükseköğrenim görme gibi yeni bazı talepleri dile getirme imkânı sağlamış ve bu dönemde kadınların çıkardıkları dergi ve gazeteler çoğalmış, kadınlar pek çok dernekte faaliyet göstermiş, eğitim olanaklarından daha fazla yararlanmaya başlamışlardır.

Kadın sorununa olan ilginin artması, kadınların eğitim seviyesinin yükselmesine ve Meşrutiyet'in getirdiği özgürlük ortamı ile kadın yayınlarının çıkmasına zemin hazırlamıştır. Türkiye'de ilk kez kadınlık konusunda yayın yapan gazete *Terakki*'dir. 1868 yılında Ali Raşit ve Filip Efendi'nin çıkardıkları bu gazete sayfalarında kadın hak ve özgürlüklerini savunan yazılara yer vermekle kalmamış aynı yıl içinde haftada bir yayınlanan *Muhadderat* ismiyle bir de ek yayın çıkarmışlardır. *Terraki*'de ve *Muhadderat*'da sık sık işlenen konular arasında, kadınlara öğrenim hakkı tanınması, çalışma olanakları verilmesi, çok eşlilik ve kadın-erkek eşitliği yer almaktadır. İkinci olarak 1875'te *Vakit* gazetesi yazarları tarafından *Mürebbi Muhadderat* adıyla haftada bir kadınlıkla ilgili bir sayı çıkarılmaya başlanmıştır. Kadınlar tarafından çıkarılan ilk dergi ise *Şüküfezar*'dır. 1886'da Arife Hanım tarafından çıkarılan derginin bütün yazarları da kadınlardan oluşmaktadır. Arife Hanım derginin ilk sayısında yer alan önsözünde; "...Biz ki saçı uzun akli kısa diye erkeklerin alaycı görüşlerine hedef olmuş bir tayfayız, bunun karşısını ortaya koymaya çalışacağız. Erkeklığı kadınlığa, kadınlığı da erkeklığe üstün tutmadan çalışma ve iş görme yolunda yılmadan adımlarımızı atacağız..."³ sözleri ile amaçlarını dile getirmiştir. 1895 yılında kadınlar tarafından çıkarılan bir diğer dergi ise *Hanımlara Mahsus Gazete*'dir. Sahipliğini Mehmet Tahir'in, yönetmenliğini ise karısı Şadiye Hanım'ın yaptığı haftalık dergi sayfalarında kadınların yazı ve şiirlerine yer vermiş, okuma yazmanın önemini vurgulamış ve üç prensibe hizmet ettiklerini belirtmiştir: iyi eş, iyi ana, iyi Müslüman olmak. Bunların yanı sıra

¹ Şirin Tekeli, *Kadınlar ve Siyasal Toplumsal Hayat*, Birikim Yay., İstanbul, 1982, s. 195-198.

² Bernard Caporal, *Kemalizm ve Kemalizm Sonrası Türk Kadını*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., Ankara, 1982, s. 51-54.

³ Aynur İnel ve Deniz İlyasoğlu, "Kadın Dergilerinin Evrimi", *Türkiye'de Dergiler ve Ansiklopediler (1849-1984)*, İstanbul, 1984, s. 164.

İnsaniyet, Hanımlara Mahsus Gazete, Kadın, Demet, Mehasin, Kadınlar Dünyası, Hanımlar Âlemi, Kadınlar Âlemi, Musavver Kadın, Kadınlık, Türk Kadını, İnci gibi çok sayıda kadın dergisi yayın hayatında yer almıştır.⁴

Meşrutiyetin ilk yıllarında görülen özgürlükçü ortam kadınlara yönelik gazete ve dergilerin yayını hızlandırmış ve bu yıllarda yirmi civarında kadın gazete ve dergisi yayın hayatına başlamıştır. Tanzimat'la başlayan ve Meşrutiyet yönetimi ile hız kazanan kadın hareketinin edindiği bu tecrübeler, Cumhuriyet dönemi için önemli bir hazırlık süreci oluşturmuştur. Cumhuriyet'in ilanından önce de kadınlar, bağımsızlık mücadelesinin verildiği süreçte aktif rol oynamışlardır. Birinci Dünya Savaşı sonrası İtilaf Devletlerinin Anadolu topraklarında gerçekleştirdiği işgallere karşı düzenlenen protesto mitinglerinde yer almışlardır. İstanbul Darülfünun konferans salonunda yapılan konuşmalarda kadınlar da konuşmuşlardır. Ayrıca Sultanahmet, Üsküdar gibi mitinglerde de kadınlar konuşmuşlardır. Mitinglerde konuşan kadınların çoğu öğretmen veya darülfünun öğrencilerinden oluşmaktadır.⁵ Bu da Meşrutiyet döneminde açılan kız mekteplerinin, Millî Mücadeleye milliyetçi, aydın bir kadın potansiyeli hazırladığının göstergesidir. Ayrıca Millî Mücadele döneminde bir takım kadın cemiyetleri de kurulmuştur. Bu dönemde kurulan kadın cemiyetlerinin asıl amacı, vatanın kurtarılmasına hizmet etmektir. Bu amaçla yardım toplama, geniş kitleleri yardıma çağırma faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Asri Kadınlar Cemiyeti ile Hilal-i Ahmer Kadın Kolları, özellikle askerlere giyecek temini ve ordunun sağlık hizmetlerinde çalışmışlardır. Türk Ocakları ve Muallimler Cemiyeti'nde çalışan kadınlar da mücadeleye katkıda bulunmuşlardır.⁶

Cumhuriyet döneminde kadın hakları konusunda ulaşılan seviye, bu devirlerdeki sosyal ve kültürel oluşumun doğal bir sonucu olarak görülmektedir. Meşrutiyet dönemi için uzak bir ideal gibi görünen bazı konular Cumhuriyet döneminde gerçekleşme fırsatı bulmuştur. Avrupa'da o sırada en yeni kabul edilen ve en çağdaş sayılan medeni kanunlardan biri olan İsviçre Medeni Kanunu'nun Türkçeye çevirisi olan 1926 Kanunu, kadın hakları bakımından eskiye göre çok önemli bir adım niteliğindedir.⁷ Çünkü bu yasa ile kadın, nihayet hukuki bir kişilik kazanıyor; evlenme, boşanma, veraset, velayet gibi haklar açısından erkekle

⁴ Fevziye Abdullah Tansel, "Memleketimizde Gençler İçin Kurulan İlk Dernekler, Gazete ve Dergiler", *Bellekten*, LI/199, 1987, s. 300.

⁵ İnci Enginün, Müjgan Canbur ve Cahide Özdemir, *Millî Mücadelede Türk Kadını*, Türk Ticaret Bankası Yay., Ankara, 1983, s. 14.

⁶ A.g.e., s. 33.

⁷ Umut Karabulut, "Hukuk Alanındaki İnkıplar", *İnkılap Derstleri*, 4. Baskı, Ed: Süleyman İnan, Cengiz Akseki, Gökçe Yayınevi, Denizli, 2012, s. 225-231.

eşit bir statüye kavuşmuştur. Eskiye göre önemli bir adım olmakla birlikte Me-deni Kanun, kadın haklarının sınırlarını da çizmiştir. Kadınların siyasal haklarını kazanmalarının aşamalarına gelince: ilk aşamada kadınlar belediye seçimlerinde seçme ve seçilme haklarını elde etmişler (1930), ikinci aşamada ise (1934) millet-vekili seçme ve seçilme hakkı kazanmışlardır.⁸ Böylece kadınlar erkekler ile eşit siyasal haklara kavuşmuşlardır.

Cumhuriyet döneminde kadınlara sağlanmış olan haklar, kadının eğitim seviyesinin yükselmesi, kadının kamusal alandaki yerinin genişlemesi ile basında kadına yönelik gazete ve dergilerin sayısının da artmasını sağlamıştır. *Türk Kadın Yolu, Kadın Yazıları, Cumhuriyet Kadını, Ev-İş, Kadın Dünyası, Türk Kadını, Hanımelî, Kadın Gazetesi* bunlardan bazılarını oluşturmaktadır.⁹

1. Kadın Gazetesi'nin Türk Basınındaki Yeri

Kadın Gazetesi' kadınlara yönelik yayınların içeriğinin değiştiği, sosyal ve siyasi hayatta kadının etkinliğinin azaldığı bir dönemde bu duruma tepki olarak yayın hayatına başlamıştır. 1 Mart 1947 tarihinde "*Cumartesi günleri çıkar, haftalık, içtimai, siyasi, Kadın Gazetesi*" başlığıyla ve "*Kadınlığımızın düşünce, görüş ve isteklerine hizmet etmek için çıkıyoruz. Yuwayı dışı kuş yapar. Yurdun İçtimai ve İktisadi Davaları kadın elinin çevikliğine ve kadın yüreğinin hassaslığına daima muhtaçtır*" sloganlarıyla okuyucusuyla buluşmuştur.¹⁰

Gazetenin kurucusu ve başyazarı İffet Halim Oruz'dur. İffet Halim, 1940 yılında İktisat Fakültesinden mezun olduktan sonra Fiyat Murakabe Teşkilatı'nda çalışmaya başlamış ve uzun yıllar burada görev yapmıştır.¹¹ Fiyat Murakabe Teşkilatı'nda çalışırken diğer taraftan da Kadıköy Halkevi'nin kültür bölümünde başkanlık yapmıştır.¹² Daha sonra eşinin generalliğe yükselmesi üzerine kendisine görevinden ayrılması talebi gelmiş ve büyük istekle başladığı Fiyat Murakabe Teşkilatı'ndaki görevinden ayrılmıştır. Ancak işinden ayrılması onu kamusal alanda aktif ve üretken bir kadın olmasına engel olmamıştır. Gerek sosyal gerekse de siyasal alandaki çalışmalarına devam etmiştir. Özel Gazetecilik Lisesine öğretmen olarak atanmış ve burada basın tarihi, basın ahlakı ve basın tekniği gibi dersler okutmuştur.¹³

⁸ Şirin Tekeli, "Türkiye'de Kadının Siyasal Hayattaki Yeri", *Türk Toplumunda Kadın*, Ed: Nermin Abadan Unat, Türk Sosyal Bilimler Derneği Yay., Ankara, 1979, s. 380-381.

⁹ Aynur İnsel ve Deniz İlyasoğlu, *a.g.m.*, s. 172-176.

¹⁰ *Kadın Gazetesi*, 1 Mart 1947, s. 1.

¹¹ İffet Halim Oruz, *Türkiye'de Kadın Devrimi*, Gül Matbaası, İstanbul, 1986, s. 51.

¹² *A.g.e.*, s. 57.

¹³ *A.g.e.*, s. 52.

Görüldüğü gibi İffet Halim, dönemin koşullarında yükseköğrenimini tamamlayan ilk kadınlardan biri olmuş ve çalışma hayatının içinde aktif olarak yer almıştır. Bu süre zarfında kadın hareketleri içerisinde de bulunmuştur. Bu konuda annesinin kendisi üzerinde yarattığı etkiyi şu şekilde ifade etmektedir; “*Ben annemin Hukuk-u Nisoan Cemiyeti’nde bulunmasından dolayı dokuz yaşından itibaren kadın hakları davasını benimsemişimdir. Ve bir ömrü bu davaya adanmış bulunuyorum*”.¹⁴ Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren aktif olarak kadın hareketinin içinde yer almıştır. Bu konudaki ilk filli girişimi ise 1927 yılında Türk Kadınlar Birliği’nin Diyarbakır şubesini açmasıdır.¹⁵ Eşinin tayini dolayısıyla önce İstanbul’a daha sonra da Ankara’ya taşınmak zorunda kalmıştır. Ancak gerek kadın hareketindeki gerekse de sosyal alandaki çalışmalarına hiç ara vermemiştir. İstanbul’da bulunduğu sürede Türk Kadınlar Birliği’nin çalışmalarına destek vermiş, Ankara’ya taşındıktan sonra ise Halkevi ve Yardımseverler Derneği’nin çalışmalarına katılmıştır.¹⁶

İffet Halim Oruz’un çok yönlü kişiliğinin önemli göstergelerinden biri de edebiyat alanında verdiği eserleridir. *Fusun, Tul Daireleri, Kışın Baharı* isimli şiir kitapları; *İstifçi* romanı ve yanı sıra *Türkiye’de Kadın Devrimi, Yeni Türkiye’de Kadın* isimli siyasi ve sosyal içerikli çalışmaları da kaleme almıştır (Köse, 2006: 70-77).¹⁷ Bunların yanında İffet Halim Oruz’un kadın yayın hayatına kazandırdığı en önemli çalışması ise *Kadın Gazetesi* olmuştur.¹⁸

Ayrıca yazar kadrosu; Halide Nusret Zorlutuna, Hasene Ilgaz, Münevver Ayaşlı, Perihan Çambel, Cahide Üçok, Şüküfe Nihal Başar, Süreyya Ağaoglu, Makbule Dıblan, Lamia Onat, Kazım Nami Duru, Pakize İzzet Tarzi, Melahat Özgü, Mualla Anıl gibi isimlerden oluşmaktadır. Uzun yıllar süren yayın hayatı boyunca çok sayıda misafir yazarlar tarafından da gazeteye destek verilmiştir.

Gazetenin 1 Mart 1947 tarihli ilk sayısına göre fiyatı 25 kuruş olarak belirlenmiştir. Ayrıca yine ilk sayısında gazetenin abonelik koşulları hakkında da bilgi verilmiş ve yıllık 12 lira, altı aylık 6 lira olarak ücret belirlenmiştir. Gazetenin kaç adet basıldığı bilgisine gazete sayfalarında yer verilmemiştir.

Gazete 1967 yılına dek, yirmi yıl boyunca yayın hayatını sürdürmüştür. Türk Kadınlar Birliği’nin yayın organı olan gazetenin yazı işleri sorumlusu İffet

¹⁴ A.g.e., s. 12.

¹⁵ A.g.e., s. 25.

¹⁶ A.g.e., s. 39.

¹⁷ Erdal Köse, *İffet Halim Oruz’un Hayatı, Sanatı ve Eserleri*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2006, s. 70-77.

¹⁸ Sezen Karabulut, “Bir Cumhuriyet Kadını Yazılarında Tanımak: İffet Halim Oruz ve Kadın Gazetesi’ndeki Yazıları”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 21, S. 3, Eylül/2019, s. 708.

Halim Oruz'dur. Yayın hayatına başladığı ilk altı ay cumartesi günleri yayınlanan gazete, 18 Ağustos 1947 tarihinden itibaren pazartesi günleri yayınlanmıştır.¹⁹ Bu değişikliğin nedeni, İzmir Fuarı nedeniyle bir sayının pazartesi günü yayınlanmasıdır. Sonrasında da pazartesi gününü okuyucuyla buluşma günü olarak devam ettirmiştir. Ancak bu durumda da pazar günü gazeteyi basacak matbaanın tatil olması nedeniyle 13 Ekim 1952'den itibaren perşembe günleri yayınlanmıştır.²⁰ Gazetenin çıkış amacını kurucuları ilk sayısında şu şekilde açıklamışlardır;

*"Cumhuriyet inkılâbı kadınlığımıza ileri dünya kadınlığı arasındaki yerini vermiş bulunuyor. Türk kadınındaki kan ve ruh vasıflarını bu hamlenin hem hızla hem de başarı ile vücut bulmasını desteklemiştir. Bundan dolayı Kadın Gazetesi Türk kadınlığının geçmişteki mevzularıyla ilgilenmek istemeyecek, kısaca kadın-erkek eşitlik davası üzerinde fikir yürütmek lüzumunu duymayacaktır. Cemiyet içinde kadınla ilgili cinsel ve sosyal mevzular, Kadın Gazetesi'nin de mevzuunu teşkil eder. ... Okuyucu, kadınlığımızın her türlü içtimai, edebi kabiliyetlerini ve sanat, fikir hareketlerini, ayrıca dünya kadınlık âleminde edinilecek bilgileri derli toplu olarak Kadın Gazetesi'nde bulacaktır."*²¹

Tanıtım yazısından da anlaşıldığı gibi gazetenin amacı kadınlara, erkeklerle eşit haklar verilmesini talep etmek değildir. Çünkü zaten kadınlara bu haklar Cumhuriyet inkılâbıyla birlikte verilmiştir. Bununla birlikte üzerinde durulan konu bu hakların fiiliyattaki geçerliliğidir. Bu konuda İffet Halim Oruz "Davalarımız" başlıklı yazısında şunları ifade etmiştir;

*"Biz davalarımızı siyasi, iktisadi ve içtimai olarak üç esasa bağlıyoruz... Siyasi eşitlikte, nazari olarak tam bir olgunluk vardır. Fakat fiili olarak bu olgunluğumuz tamamıyla mevcut mudur? İşte bir dava. İkinci olarak iktisadi davalarımız vardır ve bununla ilgili meseleler ortaya çıkar. Kadının çalışması memleketin bünyesi icabına uygun mudur? Vakıalar nelerdir? ... Üçüncü olarak içtimai davalar vardır. Kadınlığımız, İslam akidelerinin yarattığı aile kadını tipinden ayrılmıştır. Bilhassa, şehirde, garplı kadın tipi dediğimiz şeklin kisvesine ve adetlerine bürünmüştür. Ancak bu şekilde içinde en mükemmel, en orijinal vasfı edinmiş midir? Yoksa gelenekleri bırakarak, görenekleri arasında bocalamakta mıdır? Aile bütçesine bir yük mü olur? Çocuğu yetiştirme de eksik tarafları var mıdır?"*²²

Anlaşıldığı üzere, gazetenin amacı, kadını sosyal hayatta daha faal kılmak ve kadının sahip olduğu hakları olgunlukla sosyal hayatta kullanmasını sağlamaktır. Ayrıca, kadının bir ülkenin iktisadi bünyesindeki önemi vurgulanarak,

¹⁹ A.g.g., 18 Ağustos 1947, s.1.

²⁰ A.g.g., 13 Ekim 1952, s. 1.

²¹ A.g.g., 1 Mart 1947, s.1.

²² İffet Halim Oruz, "Davalarımız", Kadın Gazetesi, 22 Mart 1947, s. 1.

kadınları çalışma hayatına sevk etmektedir. Bu yönüyle *Kadın Gazetesi* dönemindeki diğer kadın gazete ve dergilerinden farkını ortaya koymaktadır. Gazetenin diğer bir farklı yönü boyutlarıdır. Çünkü, bir dergi gibi küçük boyutlu ve kadın resimleri ile süslü olarak değil, bir gazete gibi büyük ebatla yayınlanmıştır. İçerik olarak da kadını sadece bir anne veya ev kadını olarak göstermektense sosyal hayatın bir parçası olarak kurgulamıştır. Bu konuda İffet Halim Oruz, "*Kadın Gazetesi'nin Bir Yıllık Çalışması Dolayısıyla*" adını taşıyan makalesinde şunları yazmıştır;

*"Memlekette yokluğunu hissettiğimiz için giriştiğimiz mücadelenin birinci yılını tamamlamış oluyoruz... Çıkış tarihimiz olan 1 Mart 1947 gününden beri mücadelemizin başlıca hedef noktaları şunlardır: 1. Gazeteye bir kapak ve kapağın üzerine açık saçık bir kadın portresi yapıştırmamak için bayilerle mücadele ediyoruz. 2. Ecnebi gazeteleri ellerinde dolaştırmak zevkinde ve bu yüksek teknik kabiliyetli mecmualardan aşağısını beğenmemek illetiyle malul olan zümrelere dertlerimizi ve davalarımızı dinletmemekle mücadele ediyoruz. 3. Adamsendecilikle mücadele ediyoruz. 4. Tamamıyla kendilerine hitap ettiğimiz halde böyle ağır başlı şeyleri okumayan büyük bir zümre ile mücadele ediyoruz."*²³

Gazete, amaç ve ilkelerinden taviz vermeden 1962 yılına kadar mücadelesine devam etmiştir. Ancak 10 Mart 1962 tarihli sayısından itibaren ismi sadece '*Kadın Gazetesi*' olarak kalmış, format olarak ise dergi şeklini almıştır. İlk çıktığı yıllarda diğer kadın yayınlarının kapaklarını kadın resimleri ile süslemelerini eleştiren gazete, bu yıldan itibaren kapağına bir kadın resmi koymuştur. Bu durumu İffet Halim Oruz şu şekilde açıklamıştır; "*Kadınlar, Cumhuriyet'in nimetlerinden kültürel alanda gereği kadar faydalanmışlardır da, bu gücü teşkilatlı olarak kullanmasını bilmemişlerdir... Kadın Gazetesi, bu savaşımın organıdır. Bu sayıda kapağımıza dikkat edenler, adeta arkadaşlar arasında savaşım açan bir yıldızlı hapla çıktığımızı göreceklerdir. Bu bir deneydir, bizi davalarımızdan şaşırtamaz...."*²⁴

Gazetenin sahibinin açıklamasında da yer aldığı gibi davalarından ödün vermemişler ve gazetenin içeriğinde çok fazla değişiklik yapma yoluna gitmeyecek, sadece ebat olarak küçüldüğü için haber sayısında azalma olmuştur. Gazete önceki yıllarda içerik olarak siyasal, toplumsal ve ekonomik konulara değinerek zengin bir içerik sunmuştur. Bunların yanında kadınlar için moda sayfası, sinema, tiyatro, edebiyat köşelerine yer vermiştir. Annelik rolünün önemi için çağdaş bilgiler verilmiş, modern kadının giyim ve yemek gibi alanlardaki yeni yönelimleri

²³ İffet Halim Oruz, "*Kadın Gazetesi'nin Bir Yıllık Çalışmaları Dolayısıyla*", *Kadın Gazetesi*, 1 Mart 1948, s. 2.

²⁴ *Kadın Gazetesi*, 10 Mart 1962, s. 2.

tanıtılmıştır. Kadın haklarından bahsedilerek, yönlendirici yazılar yazılmıştır. Kadının toplumdaki aktif rolünün önemini anlaşılmasını sağlamak için 'Dünya Kadınlığı' başlıklı bir köşe hazırlanarak tarih içerisinde ülkelerin toplumsal, siyasi, ekonomik ve eğitim alanlarına önemli atılımlar kazandırmış başarılı kadınlardan örnekler verilmiştir.

Kadın Gazetesi, diğer kadın gazete ve dergileri gibi moda-magazin ağırlıklı olmamış, siyasi ve sosyal konulara daha çok önem vermiştir. Özellikle kadının sosyal hayattaki yeri ve önemi üzerinde durarak, kadını bir birey olarak toplum içerisinde daha aktif kılmayı hedeflemiştir. Bu hedef doğrultusunda sosyal hayatta gelişen olaylar karşısında kadınlara bilgiler sunmuş ve kadınların sosyal hayattaki faaliyetleri önemli bir yer tutmuştur. Bu konudaki ilk yazılardan biri Müjgan Ağaoğlu'nun "Vatan Hizmetine Gönül Veren Kadınlarımız" başlığını taşımaktadır. "Vatan hizmetinde Türk kadınının emeği pek büyük ve pek eskidir. Türk kadınlığının bu hizmetler uğrunda nasıl çalıştığını ve ne büyük işler yaptığını yakın tarihimiz bize çok güzel anlatır... Bugün zamanımızda yaşayan ve vatan hizmetlerine gönül veren asker ruhlu kadınlarımız arasında Büyük Atamızın kızı Sabiha Gökçen 1935 yılından beri havacıdır."²⁵

Gazete, Cumhuriyet kadınının daha bilinçli bir vatandaş olabilmesi ve demokrasinin gereği olarak yönetime katılmasını sağlamak amacıyla siyasi konulara da epey yer ayırmıştır. Özellikle demokrasi ve Türkiye'nin demokratikleşme süreci, kadın hakları ve kadının siyasi hayat içerisindeki rolü üzerinde durulmuştur. Çok partili hayata geçiş döneminde bu konuya duyarlı davranan gazete kadınlara düşen görevlerden bahsetmiştir. İffet Halim Oruz, "Yeniden Seçim Yapılırsa" başlıklı yazısında şunları söylemiştir:

"...Bugün üzerinde durduğumuz konu mücerret olarak seçim olayının kadınlarımız ile ilgisi ve kadınlarımızın seçimde oynayacağı roldür. Günden güne demokratik bir inkişafa doğru gittiğimize, tek parti yerine çok partili siyasi durumumuz olduğuna göre, vatandaşların yarısını teşkil eden kadınların nasıl bir siyasi rol oynayacağına izaha bilmem lüzum var mı? Bizim asıl üzerinde durmak istediğimiz nokta bu rolü olgun ve ağır başlı olarak oynayabilmektir...."²⁶

Gazete siyasal konularda sadece kadın haklarının savunulmasına yer vermemiş, ülke içinde yaşanan günlük siyasal olaylara da değinmiştir. Bu konularda gazetenin ağırlıklı olarak üzerinde durduğu nokta, 1946 yılından itibaren Türkiye'nin demokratikleşme sürecine girişi ve bu süreçle birlikte 1950 yılından

²⁵ Müjgan Ağaoğlu, "Vatan Hizmetlerine Gönül Veren Kadınlarımız", *Kadın Gazetesi*, 3 Kasım 1947, s. 3.

²⁶ İffet Halim Oruz, "Yeniden Seçim Yapılırsa", *Kadın Gazetesi*, 6 Ekim 1947, s. 1.

itibaren yönetimde bulunan Demokrat Parti'nin izlemiş olduğu politika doğrultusunda Türk toplumunda görülen siyasi ve sosyal değişikliklerdir.

Eğitimin toplumun temelini oluşturduğuna inanan gazete yazarları, bu konuya yoğun ilgi duymuşlardır. Çocuk ve kadın eğitimi, eğitimdeki aksaklıklar ve bunların çareleri üzerine yazılar yayınlamışlardır. Gazete yazarları bizzat kendileri de eğitim toplantıları düzenleyerek, problemleri düzeltebilmek için Millî Eğitim Bakanlığı'na yardımında bulunmaya çalışmışlardır. *Kadın Gazetesi* yazarları ilk eğitim toplantısını 1948-1949 yıllarında yapmıştır. 12 Aralık 1948 tarihinde Ankara'da ve 8 Ocak 1949 tarihinde İstanbul'da yapılan toplantılara okul müdürleri, felsefe ve pedagoji öğretmenleri, profesörler, doktorlar ve çeşitli meslek adamları ile gazetenin yazarları katılmıştır. Konuşma ve tartışmalardan sonra alınan kararlar bir rapor halinde Millî Eğitim Bakanlığı'na sunulmuştur. Ayrıca çocuk eğitimi ve kadın eğitimi konusunda da çeşitli yazılar gazete sayfalarında sıkça yer bulmuştur.²⁷

2. *Kadın Gazetesi*'nin Kadın Öz Yaşam Öyküsü Literatürüne Katkısı

2.1. Öz Yaşam Öyküsü Literatürünün Tarih Yazımındaki Yeri

Edward Hallet Carr, "*tarihin sağduyulu görüşü, tarihi bireyler hakkında bireylerce yazılmış bir şey ...*"²⁸ sözleriyle ifade eder. Ayrıca Ernst Breisach ise "*tarihin uğraş alanı, zamanın içinde akıp giden insan yaşamıdır*"²⁹ sözleri ile tarihin konusunun temelini insan eylemlerinin oluşturduğuna vurgu yapmaktadır. Ancak uzun yıllar büyük adamlar, büyük savaşlar, büyük devrimler, büyük devletlerin, büyük kişilerin yaşam öykülerinin ya da onların başrol oynadığı savaşların tarihin merkezi konularını oluşturduğu fikri yaygınlık kazanmış ve tarih belge ve arşiv malzemesine dayalı bir zanaat olarak kendini tanımlamış ve sonuç olarak 20. yüzyıla belge ve siyaset merkezli bir üslup olarak devrolmuştur.³⁰

20. yüzyılla birlikte her türlü insan eyleminin tarihin konusunun kapsamına girebileceği ve tarih yazımının siyaset merkezli olmaktan ziyade toplumsal merkezli olması gerektiği Annales Ekolü'nün temsilcilerinin çalışmaları ile anlaşılmıştır.

1929 yılında Strasbourg'da *Annales d'Histoire Economique et Sociale* adlı derginin yayımlanmaya başlaması tarihçilik mesleğinde dönüm noktası olarak kabul

²⁷<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/kadin-gazetesi>, Erişim Tarihi: 02.04.2024.

²⁸ Edward Hallet Carr, *Tarih Nedir*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994, s. 43.

²⁹ Ernest Breisach, *Tarih Yazımı*, Çeviren: Hülya Kocaoluk, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2007, s. 17.

³⁰ Esra Danacıoğlu, *Geçmişin İzleri Yanbaşımızdaki Tarih İçin Bir Kılavuz*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2001, s.2.

edilmektedir. Bu derginin etrafında toplanan Lucien Febvre, Marc Bloch, Fernand Braudel, Jacques Le Goff, Emmanuel Le Roy Ladurie gibi tarihçiler, Annales Tarihçiliği veya Yeni Tarihçilik adı verilecek olan bir tarihçilik akımı oluşturmuşlar ve o döneme kadar tarih çevrelerinde kabul görmüş geleneksel tarih anlayışını değiştirmeye başlamışlardır. Annales Ekolü'nün savunduğu yeni tarih anlayışına göre, sadece siyasete yoğunlaşan bir tarih anlayışının değil insanın tüm etkinliklerini ele alan bir tarih yaklaşımının benimsenmesiydi.³¹ Bu yaklaşım, 20. yüzyılda dünyada ve Türkiye'de sosyal tarih alanının gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Salgın hastalıklar, iktisadi faaliyetler, nüfus artışı, göç gibi konular tarihçiler için araştırma konuları olamaya başlamıştır. Yeni çalışma konuları beraberinde yeni tartışmaları getirmiştir. Bahsi geçen konularda "insan unsurunun" nasıl işlendiği veya ne kadar işlendiği tartışmaları gündeme gelmiş ve "insansız tarih" yazıldığı eleştiri konusu olmuştur. Bu dönemde Annales tarihçisi Marc Bloch'un, "*Tarihin konusu, doğası gereği insandır*" fikri daha fazla önem kazanmış ve gündeme getirilmiştir. İngiliz tarihçi E. P. Thompson'un sosyal tarihçiliği "*aşğıdan tarih*" yaklaşımıyla revize etme çabası önemli sonuçlar vermiş, sıradan insanların tarih araştırmalarının önemli araştırma konuları olarak görülmesi gerektiği fikri giderek yaygınlaşmıştır.³² Bu durum tarih yazımında yeni kaynaklara yönelime neden olmuş ve biyografi, otobiyografi, hatıra, gezi notları gibi kaynaklar önem kazanmaya başlamıştır. Sosyal bilimler alanındaki çalışmalar için önem arz eden bu materyalleri kapsayacak çeşitli kavramlar tanımlandığı gibi bu kaynakların kullanımı ve literatürdeki önemi üzerine de tartışmalar başlamıştır.

Sosyal bilimler alanındaki çalışmalar için önem taşıyan bu tür kaynaklar için Avrupa ülkelerinde önemli çalışmalar yürütülmektedir. Hollanda'da Rudolf Dekker önderliğinde Center for the Study of Egodocuments and History (Ben-Anlatıları ve Tarih Araştırmaları Merkezi) kurulmuştur. Leiden merkezli, Brill yayınevi de bu alanda yayın yapmak üzere Egodocuments and History (Ben-anlatıları ve Tarih) başlıklı seri oluşturmuştur. Merkez, Avrupa tarihinde özellikle Hollanda tarihinde bu kapsama girecek kaynakların envanterini hazırlamıştır. Berlin Freie Üniversitesi (Freie Universität Berlin) bünyesinde, Alman Araştırma Cemiyeti (Deutsche Forschungsgemeinschaft-DFG) desteğiyle, Tarih ve Kültür Bilimleri Fakültesi çatısı altında, 2004-2012 yılları arasında, Selbstzeugnisse in Transkultureller Perspektive (Transkültürel Perspektifile Ben-Anlatıları) başlıklı bir proje yürütülmüştür. İstanbul'daki Alman Şarkiyat Araştırmaları Enstitüsü de

³¹ Ümit Ekin, "Sosyo-Ekonomik Tarihçilik ve Annales Ekolü", *Tarih Bilimi ve Metodolojisi*, Ed. Mehmet Yaşar Ertaş, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul, 2019, s. 73-75.

³² Mehmet Beşikçi, *Cihan Harbini Yaşamak ve Hatırlamak, Osmanlı Askerlerinin Cephe Hatıraları ve Türkiye'de Birinci Dünya Savaşı Hafızası*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2019, s. 33-35.

(Orient-Institut), Berlin'deki araştırmaların benzerini İstanbul'da Istanbul Memories (İstanbul Hatıraları) başlığı ile başlatmıştır. Burada İstanbul merkez alınarak, Osmanlı öncesini de içine alacak şekilde geniş bir dönemi kapsamı hedeflenmiştir. Bahsi geçen projenin yayınları için Routledge yayınevi Life Narrative of the Ottoman Realm: Individual and Empire in the Near East (Osmanlı Dünyasında Yaşam Anlatıları: Yakın Doğu'da Birey ve İmparatorluk) başlığı ile özel bir seri yayınlamaya başlamıştır. Hollanda, İsviçre, Fransa ve kadınlar özelinde Avusturya bu alandaki kaynakların envanterini çıkararak internet yoluyla dünya kamuoyu ile paylaşmaktadır.³³

Türk tarihçiliğinde bu alandaki çalışmalara öncülük eden Cemal Kafadar olmuştur. Seyyid Hasan isimli bir dervişin 1661-1665 yılları arasını kapsayan günlüğünü (Sohbetname) incelediği "Ben ve Başkaları: On Yedinci Yüzyıl İstanbul'unda Bir Dervişin Güncesi ve Osmanlı Edebiyatında Birinci Ağızdan Anlatılar" (Self and Others: The Diary of a Dervish in Seventeenth Century Istanbul and First-Person Narratives in Ottoman Literature) başlıklı makalesi akla gelen ilk çalışmadır. Ayrıca Kafadar, babasından kalan arazi üzerindeki haklarını korumak için 1521'de divan-ı hümayuna başvuran Mustafa adlı yeniçeriye; 1660-64 arasında İstanbul'da günce tutan Seyyid Hasan adlı derviş; ticaret için gittiği Venedik'te 1575'te ölen Ayaşlı Hüseyin Çelebiyi; rüyalarını kaleme alarak şeyhine mektupla gönderen ve bu yolla irşad edilmeyi bekleyen Üsküplü Asiye Hatun'u anlattığı *Kim var imiş biz burada yoğ iken, Dört Osmanlı: Yeniçeri, Tüccar, Derviş ve Hatun* adlı kitabı kaleme almıştır.³⁴ Ardından Derin Terzioğlu'nun Niyazi Mısri üzerine yaptığı "Man in the Image of God in the Image of Times: Sufi Self-Narratives and the Diary of Niyazi Mısri (1618-94)"³⁵ başlıklı çalışması ile Selim Karahasanoğlu'nun "Kadı ve Günlüğü: Sadreddinzade Telhisi Mustafa Efendi Günlüğü (1711-1735) Üstüne Bir İnceleme"³⁶, Aslı Niyazioğlu'nun "Dreams and Lives and in Ottoman İstanbul: A Seventeenth Century Biographer's Perspective"³⁷, Aslıhan Aksoy Sheridan'ın "Nostalgia of a Frustrated Ottoman Subject:

³³ Selim Karahasanoğlu, "Ben-Anlatıları: Tarihsel Kaynak Olarak İmkânları, Sınırları", s. 221-222.

³⁴ Cemal Kafadar, *Kim Var İmiş Biz Burada Yoğ iken, Dört Osmanlı: Yeniçeri, Tüccar, Derviş ve Hatun*, Metis Yayınları, İstanbul, 2022.

³⁵ Derin Terzioğlu, "Man in the Image of God in the Image of Times: Sufi Self-Narratives and the Diary of Niyazi Mısri (1618-94)", *Studia Islamica*, 2002, 139-165.

³⁶ Selim Karahasanoğlu, *Kadı ve Günlüğü: Sadreddinzade Telhisi Mustafa Efendi Günlüğü (1711-1735) Üstüne Bir İnceleme*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2013.

³⁷ Aslı Niyazioğlu, *Dreams and Lives and in Ottoman İstanbul: A Seventeenth Century Biographer's Perspective*, New York, Routledge, 2017.

Reading Osman Agha of Timișoara's Memoires as Self-Narrative"³⁸ başlıklı çalışmalar da sayılabilir.

Elbette ki literatürde çok sayıda hatırat, otobiyografi, gezi yazıları, seyahat notları gibi çalışmalar yer almaktadır. Ancak bu çalışmaların önemli bir kısmı devletin yönetim kademesinde yer almış bürokrat veya askerlere ait olan anı, gezi yazısı, günlük gibi notların bir araya getirilerek derlenmiş halleridir. Bu durum literatürümüzde önemli bir eksik oluşturmaktadır. Bu eksiği giderebilmek için sıradan insanlara ait olan öz yaşam öykülerine ulaşmak ve bunları dünya tarihi bağlamında, salt tam metin yayınlamakla yetinmeyip, belli bir teorik çerçevede incelemek gerekmektedir. Böylece hem Türk tarihçiliğinde sosyal tarih çalışmalarının zenginliği artacak hem de dünya da tarih yazımında önemli bir çaba olan "tarihi insanlı yazmak" uygulaması da Türk tarih yazıcılığında önemli bir yer edinmiş olacaktır. Kafadar, tarihin insansız yazılamayacağını; "*Devletlerin, milletlerin, sınıfların, maddi kültürün, çevrenin tarihini yazmak için farklı kaynaklar, okuma yöntemleri, beceriler, vurgular ve hassasiyetler gerekebilir, ama onları da insansız yazamayacağı aşikardır*"³⁹ cümlesi ile ifade etmektedir.

Toplumun diğer yarısını oluşturan kadınların gözlemlerinin bilinmesi dönemin daha sağlıklı değerlendirilmesi ve "tarihi insanlı yazma çabasının" tamamlanması açısından büyük öneme sahiptir. Bu nedendir ki kadın öz yaşam öyküsü bibliyografya çalışmaları literatürümüzde önemli bir eksiklik oluşturmaktadır. Bu konuya Gonca Gökalp Alpaslan'ın, *Türk Edebiyatında Kadınların Özyaşamöykülerine Zamandizimsel ve Betimsel Bir Bakış* çalışması ve kadın çalışmalarına öncülük eden Kadın Eserleri Kütüphanesinin 2014 yılında yaptığı *Kadın Hayatlarını Yazmak: Oto/Biyografi, Yaşam Anlatıları, Mitler ve Tarih Yazımı Uluslararası Konferansı ve Bildiri Kitabı* ile Nazan Aksoy'un, *Kurgulanmış Benlikler: Otobiyografi, Kadın, Cumhuriyet*⁴⁰, *Kadın Özel Arşivlerinde 40 Kadın 40 Hayat* adlı kitaplar önemli katkı sağlamaktadır.

Berktaş, kadın öz yaşam öykülerinin en önemli özelliğini: "...hayatını yazarak örnek olma arzusudur... Ancak büyük adamlar öz yaşam öykülerini ataerkilliğin tarihine katkıda bulunmak için toplumsal bir yükümlülük hissederken, kadınlar hayatlarını örnek alarak ataerkilliğe karşı mücadeleye katkıda bulunma ihtiyacı hissediler,

³⁸ Aslıhan Aksoy Sheridan, "Nostalgia of a Frustrated Ottoman Subject: Reading Osman Agha of Timișoara's Memoires as Self-Narrative", *International Journal of Middle East Studies* (2021), 53, 323-330.

³⁹ Cemal Kafadar, *Kim Var İmiş Biz Burada Yoğ İken, Dört Osmanlı: Yeniçeri, Tüccar, Deroiş ve Hatun*, Metis Yayınları, İstanbul, 2022, s. 16.

⁴⁰ Nazan Aksoy, eserinde kadın otobiyografileri üzerinde durmakta ve Halide Edip Adıvar, Sabiha Sertel, Semiha Ayverdi ve Halide Nusret Zorlu Tuna'nın otobiyografilerini değerlendirmektedir. Nazan Aksoy, *Kurgulanmış Benlikler: Otobiyografi, Kadın, Cumhuriyet*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009.

böylece diğer kadınları etkinleştirir ve güçlendirirler"⁴¹ şeklinde açıklamaktadır. Benzer bir değerlendirmeyi Aksoy'da da görmekteyiz: "...yeni cumhuriyet ideolojisi yeni kadınları kamu hizmetine davet etmiş ve yıllar sonra bu kadınlar örnek yaşamlarını sunmak ve yeni nesilleri kamusal alana katılmaya teşvik etmek için otobiyografilerini yayınlamıştır...Öncü kadınların ilk otobiyografik anlatıları, çoğunlukla kamusal yaşamın erkek dünyasında bir tür başarı öyküsü ortaya koyuyor. Bu kadınlar, Türk modernleşmesinin ilk evrelerinde yetiştirilmişler ve cinsiyet ayrımcılığının ortadan kaldırılması için çağrıda bulunmuşlardır."⁴² Kadınların, verdikleri mücadeleyi yazmak ve diğer kadınlara da örnek olmak istemeleri doğaldır. Çünkü, hayatlarının ve söyleyeceklerinin değerli olduğu ve yeni nesillere aktarılması gerektiği sorumluluğuna sahiptirler.

Bu nedendir ki erkek egemen bir dünya da uzun yıllar "öteki" olarak tanımlanmış ve kamusal alanda var olma mücadelesi vermiş kadınlara ait öz yaşam öyküsü niteliğinde kaynaklara çok erken dönemlerde rastlamak pek mümkün olmamaktadır. Türkçe literatürde öz yaşam öyküsü türünde, bir kadın tarafından kaleme alınan en erken tarihli eser Cemal Kafadar'ın çalışmasıyla ortaya çıkan Üsküplü Asiye Hatun'un rüya defterleridir (1641-1643).⁴³ Cemal Kafadar'ın Topkapı Sarayı Kütüphanesinde bulunduğu ve ilk kez 1992 yılında yayınladığı bu defterde Asiye Hanımın bir tarikat yolunda ilerlerken gün gün yazdığı rüyaları kayıtlarıdır. Yaşamı ve ailesi hakkında da bilgiler veren Asiye Hanım, kendi ruh halini kaleme aldığı için bu eser, bir çeşit özyaşam öyküsü sayılmaktadır. *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam* adlı çalışmasında bu metne değinen Suraiya Faroqhi, "ben" olarak anlatımın çoğalmaya başladığı 17. yüzyılda "kendi seçtiği yolun geleneklerine aykırı olarak şeyhine karşı gelmeye cesaret" etmiş, seçtiği şeyhle mektuplaşabilmiş, iç yaşamını anlatabilmiş, kendi isteği doğrultusunda büyük olasılıkla evlenmemiş, olsa da şeyhi ile evlenmeyi düşünebileceğini mektuplarında açıkça ifade edebilmiş ve ölümünden sonra da mektupları ailesi tarafından korunmuş bir kadının kaleminden çıkan bu metnin okuma yazma bilen kentli Osmanlı orta sınıfından bir kadının ürünü olması bakımından da değerine işaret eder. Nazan Aksoy da Asiye Hatun'un şeyhine karşı duygularını açıkça ifade edemediği için rüyalarındaki simgelerle hem mistik hem de bedensel aşkını metne döktüğünü, Müslüman bir kadının devrin ve toplumun ahlak ölçülerine aykırı

⁴¹ Fatmagül Berktaş, "Writing and Reading Women's Autobiographies: What's Different?", *Kadın Araştırmaları Dergisi*, Yıl 1993, Sayı: 1, s. 131.

⁴² Nazan Aksoy, "Autobiography: One Era Two Women: In Each Other's Mirror", *Kadın Hayatlarını Sempozyum Bildiri Kitabı*, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2016, s. 73.

⁴³ Cemal Kafadar, *Kim Var İmiş Biz Burada Yoğ iken, Dört Osmanlı: Yeniçeri, Tüccar, Derviş ve Hatun*, Metis Yayınları, İstanbul, 2022.

düşmemek için verdiği kadınca mücadelenin hikayesinin bu rüyaların satır aralarına gizlendiğini ve metnin batıdaki mistik kadın öz yaşam öyküleri kadar ilginç olduğunu, dolayısıyla rüya mektuplarının Türk kadın öz yaşam öykülerinin ilk örneği kabul edilmesi gerektiğini belirtir.⁴⁴

17. yüzyıla ait Asiye Hatun'un rüya defterleri dışında şu anda literatürde herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Buna en yakın örnek 19. yüzyılın önemli kadın şairlerinden Nigâr Hanım'ın günlük ve defterlerinin yansira yaşamının ilk yirmi beş yılını anlattığı ve bir öz yaşam öyküsü olarak değerlendirilen "Mukadderat" başlıklı yazısıdır. On üç defter olarak şu an da Aşşayan Müzesi'nde korunmaktadır. Nigâr Hanım'ın günlük biçimindeki anılarının küçük bir bölümü oğulları tarafından *Nigâr Binti Osman: Hayatımın Hikayesi* adıyla yayınlanmıştır. Bu konudaki en yakın tarihli çalışma Nazan Bekiroğlu'na⁴⁵ aittir. 19. yüzyıla ait bir diğer örnek olarak Melek Hanım'ın İngiltere'de yayınlanan *Thirty Years in the Harem* (Haremde Otuz Yıl), *Six Years in the Europe: Sequel the Thirty Years in the Harem* (Avrupa'da Altı Yıl: Haremde Otuz Yılın Devamı) sayılabilir. Eser Türkçeye İsmail Yerguz tarafından *Haremden Mahrem Hatıralar* adıyla çevrilmiştir. Eser ile ilgili ayrıntılı inceleme Irwin Cemil Schick⁴⁶ tarafından yapılmıştır. Bir diğer örnek olan Halide Edip Adıvar'ın önce İngilizce yayınladığı *Memories of Halide Edip* (Londra 1926) ve *The Turkish Ordeal* (1928) adlı eserlerin ilk cildinin bir kısmı Türkçe olarak önce *Yeni İstanbul* gazetesinde tefrika edilmiş (1955), sonra *Mor Salkımlı Ev* (1963) adıyla basılmıştır. Halide Edip'in 1918-1923 arasındaki yaşamını ve Kurtuluş Savaşı yıllarını anlattığı ikinci cilt ise *Türk'ün Ateşle İmtihanı* adıyla yayınlanmıştır (1962).⁴⁷ 1960'lardan itibaren Türkiye'de kadınların öz yaşam öykülerinin geçmişe nispeten sayıca arttığı söylenebilir. Aksoy, bu durumu Halide Edip'in öz yaşam öyküsünün yayınlanması ile açıklamaktadır.⁴⁸ İlk akla gelen öz yaşamöyküleri Afet İnan, *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler* (1959); Sabiha Gökçen, *Atatürk'ün İzinde Bir Ömür Böyle Geçti* (1982); Süreyya Ağaoğlu, *Bir Ömür Böyle Geçti Sensiz Gemiyi Beklerken* (1984); Selma Ekrem, *Peçeye İsyan, Namık Kemal'in Torununun Anıları* (1998); Nezihe Araz, *Mustafa Kemal ile 1000 Gün* (1999) şeklinde sayılabilir.

⁴⁴ Gonca Gökçalp Alpaslan, "Türk Edebiyatında Kadınların Özyaşamöykülerine Zamandizimsel ve Betimsel Bir Bakış", *Türkbilgi*, 2015/29, s. 149-150.

⁴⁵ Nazan Bekiroğlu, *Şair Nigâr Hanım*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998.

⁴⁶ Irwin Cemil Schick, "Kıbrıslı Mehmed Paşa'nın Eşi Melek Hanımın Otobiyografisi", *Bedeni, Toplum, Kâinatı Yazmak: İslam, Cinsiyet ve Kültür Üzerine*, (Çeviren: Pelin Tünaydın), İletişim Yayınları, İstanbul, 2011, s. 295-334.

⁴⁷ Gonca Gökçalp Alpaslan, "Türk Edebiyatında Kadınların Özyaşamöykülerine Zamandizimsel ve Betimsel Bir Bakış", s.150-152.

⁴⁸ Gonca Gökçalp Alpaslan, "Türk Edebiyatında Kadınların Özyaşamöykülerine Zamandizimsel ve Betimsel Bir Bakış", s.153.

Bir kısmı kitaplaşarak okuyucu ile buluşmuşsa da henüz gün yüzüne çıkmamış olan kadın öz yaşam öyküleri de mevcuttur. Bu çalışmada da henüz okuyucuya ulaşmamış ancak gözlemleri literatüre önemli katkı sağlayacak “*Kadın Gazetesi*”nde yazı dizisi olarak yayınlanmış kadın gezi yazıları incelenecektir.

2.2. *Kadın Gazetesi* Kadın Gezi Yazı Dizileri

Türk kadınlarının kültürel gelişimini kendine misyon edinmiş olan *Kadın Gazetesi* başyazarı İffet Halim’in isteği üzerine çeşitli nedenler ile yurt dışına giden kadınlar gözlemlerini yazı dizisi olarak gazeteye göndermişlerdir. Bu yazı dizileri ise şöyledir;

- Perihan Çambel, “*Amerika Seyahat Notları*”, 8 Eylül 1947-12 Ocak 1948.
- Naşide Duru Güneydi, “*Amerika’da Gezerken*”, 29 Kasım 1948-28 Şubat 1949.
- Makbule Diblan, “*İsveç Notları*”, 13 Aralık 1948-28 Mart 1948.
- Lamia Onat, “*1946-1947 Avrupa’sından Hatıralar (İntibalar)*”, 19 Ocak 1948-10 Ocak 1948.
- Lamia Hüsrev Gerede, “*Brezilya Mektupları*”, 19 Nisan 1948-18 Ekim 1948.
- Hasene Ilgaz, “*Suriye İntibaları*”, 20 Ağustos 1951-18 Şubat 1952.
“*Kıbrıs Notları*”, 16 Ağustos 1948-3 Ekim 1949.
- Aziz Haydar, “*Balkan Harbi Hatıraları*”, 22 Mart 1947-29 Aralık 1947.

Yukarıda bahsi geçen yazı dizilerinden Hasene Ilgaz’ın *Kıbrıs Notları* 1949 yılında kendisi tarafından kitaplaştırılarak *Kadın Gazetesi* yayınevi tarafından yayınlanmış ve Aziz Haydar’a ait olan *Balkan Harbi Hatıraları* ise tarafımda 2024 yılında kitaplaştırılarak *Aziz Haydar (Omur) ve Balkan Harbi Hatıraları Üzerine Bir Değerlendirme* başlığı ile yayınlanmıştır. Diğer yazı dizileri ise henüz bir çalışmaya konu olmamış ve okuyucuya ulaşmamıştır. Her bir yazı dizisi kendi dönemi açısından önemli gözlemler içermektedir. Bu nedenle literatüre kazandırılması gerektiği düşüncesi ile bu çalışmada değerlendirilmiştir.

2.2.a. Perihan Çambel ve “*Amerika Seyahat Notları*”

Perihan Çambel’in “*Amerika Seyahat Notları*” başlıklı yazı dizisi 8 Eylül 1947-12 Ocak 1948 tarihleri arasında on bir yazı dizisi olarak *Kadın Gazetesi*’nde

yayınlanmıştır. Seyahat notlarını incelemeye başlamadan Perihan Çambel hakkında bilgiler vermekte fayda var.

Prof. Dr. Fatma Perihan Çambel, 17 Ağustos 1909 tarihinde İstanbul'da, bir dönem Bolu milletvekilliği ve Türk Tarih Kurumu başkanlığı yapmış Sadrazam Hakkı Paşa'nın torunu Hasan Cemil Çambel ile Remziye Hanımın dört çocuğundan (Leyla, Halet, Bülent) birisi olarak dünyaya gelmiştir. Babasının 1913 yılında Askeri Ateşe olarak Berlin'e atanması üzerine Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar Berlin'de yaşamıştır. Bir süre İsviçre ve Avusturya'da kaldıktan sonra 1924 yılında İstanbul'a dönmüş ve lise eğitimine İstanbul'da Arnavutköy Amerikan Kız Koleji'nde başlamıştır. 1928 yılında bu buradan mezun olduktan sonra İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde eğitimine devam etti. Öğrencilik yıllarında merak saldıği patoloji ile ilgilendi, patoloji profesörü Hamdi Suat Bey'in Almanca etütlerinin dil redaksiyonları ile meşgul oldu. Ailesi ile çıktığı bir Avrupa yolculuğunda Hamdi Suat'ın teşvikiyle Paris Kanser Enstitüsü'nde doku kültürünün tekniğini öğrendi. 1934-1936 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Patoloji Anatomi Yardımcısı olarak Prof. Dr. Philipp Schwartz'ın yanında çalıştı. 1936 yılında patoloji uzmanı olarak asistanlık yaptıktan sonra 1938-1945 yılları arasında Vakıf Gureba Hastanesi'nde Patolojik Anatomi Şefi olarak görev yaptı. Bu sırada kanserle ilgili deneysel araştırmalarda bulundu. 18 Şubat 1947 yılında Ankara'da Prof. Dr. Hamdi Suat Aknar'ın telkini, Dr. Perihan Çambel'in gayretleri ile Türk Kanser Araştırma ve Savaş Kurumu kuruldu. Prof. Dr. Çambel, IV. Uluslararası Kanser Kongresine "Türkiye'de Kanser Araştırması" bildirisi ile katıldı. 1948-1949 yılları arasında Washington Üniversitesi St. Louis Tıp Fakültesi ve Barnard Deri ve Kanser Hastanesinde kanser araştırma laboratuvarında araştırmalar yaptı.⁴⁹

Türk Kanser Araştırma Merkezi kurulduktan altı ay sonra Çambel, IV. Uluslararası Kanser Kongresine katılmak üzere Amerika'ya gitmiş ve tek Türk kadın delege olarak kongreye katılmıştır.⁵⁰ Bu süreçte hem Amerika'ya hem de sağlık hizmetlerine yönelik gözlemlerinin yer aldığı yazı dizisini kaleme almıştır. Özellikle New York'ta bulunan hastaneleri gezmiş buradaki gözlemlerini şu cümleler ile ifade etmiştir;

"New-York Belediyesinin hastanesi olan Bellevue Hospital'e gidiyorum: Muazzam bir bina. Burada derhal kadın radyolog Dr. Rieva Rosh'u buluyorum. Esmer orta yaşlı,

⁴⁹ Çağatay Üstün, Seçil Özçiftçi, "Prof. Dr. Perihan Çambel (1909-1987) Türkiye'de Patoloji ve Kanserle Mücadelede Öncü Bir İsim", *Nobel Medicus Portreler*, Cilt 16, Sayı:1, Ocak-Nisan 2020, s. 75-76.

⁵⁰ Perihan Çambel, "Amerika Seyahat Notları", *Kadın Gazetesi*, 13 Ekim 1947, s. 2.

çok zeki bir kadın, bana genç bir doktor olarak bu hastaneye nasıl geldiğini, parasız çalıştığını, birçok zamanlar aç olarak yatağa girdiğini ve diğer mücadelelerini anlatıyor. O vakitler kadınlara birçok müşkilat yapılıyordu: Tahsilde ve iş hayatında. Hastanenin bahçesindeki ufak bir binanın çatı altında akan bir

Damının altında nasıl barındığını, üstüne nasıl yağmur yağdığını ve kışın nasıl titrediğini anlatıyor. Fakat o mücadelesine devam ediyor ve nihayet bugün röntgen- radyum tedavi şubesinin mütehassısıdır. Amerikalı ve yabancı genç doktorları bu ihtisasta yetiştiriyor, Poliklinik yapıyor, radyoloji kolejinin mühim bir üyesidir ve orijinal makaleleriyle kendini tanıtmıştır. Eski mücadele senelerinden bahsedince gözlerinde esrarengiz ve sürükleyici bir ışık parlıyor. İşte asistanlar kendisini enteresan bir kanser vakasını görmesi için çağırıyorlar. Beraber hastanın başına geçiyoruz. Hep beraber münakaşa ediyoruz. Asistanlara bazan takılıyor. İşte biri noktai nazarında ısrar ediyor, ötekiler biraz gülümsüyorlar, Dr. Rosh da ısrar ediyor: <Bu kanserin yayılmasıdır. Tasdik edilinceye kadar tekrar tekrar muayene edeceksin. İsrar ediyorum, çünkü benim vazifem seni yetiştirmektir.> diyor. Asistan tekrar bir muayene yapıyor ve hocasının tarifini anlamağa başladığını söylüyor. İşte burada hoca ve asistan, hoca ve talebe arasında böyle münakaşalar oluyor: Samimi, iddiasız ve herkes fikrini sonuna kadar müdafaa edebiliyor. Ama., karşısındaki ikna etmektir: bilgi ve metotla."⁵¹

2.2.b. Naşide Duru Güneydi ve "Amerika'da Gezerken"

Bahsi geçen yazı dizisi, 29 Kasım 1948-28 Şubat 1949 tarihleri arasında dokuz yazı dizisi olarak yayınlanmıştır.

Duru, yazı dizisinin İffet Halim'in isteği üzerine yazıldığını şu cümleler ile ifade etmektedir;

"Kadın Gazetesinin sahip ve başyazarı sayın Bayan İffet Halim Oruz sade tavırları ile tezat yapan keskin gözlerini saatine çevirdiği zaman ne yalan söyleyeyim, görüşmemizin tam canlı bir devreye girdiği anda kesilmesinden üzüntü duydum. Fakat özrü mühimdi:

Kadınlığımızın içtimai görgü ve seviyesinde amel olacak yeni bir mevzu üzerindeyiz; bu toplantıda bulunmam gerek, dedi.

Onun bütün dakikaları mühim işlere taksim edilmiş. Ayağa kalmağa hazırlandığı halde bir sual sıkıştırmaktan kendimi alamadım.

Kadınlığımızın içtimai ve milli görgü seviyesinde sizce ne gibi bir düzene ihtiyaç vardır, hanımefendi, dedim.

⁵¹ A.g.m., s. 2.

Sualin ehemmiyeti ile vaktin azlığı arasında bir tereddüt devresi geçirdi ve sonra bir nefeste şunları söyledi:

Uzun bir seyahatten dönüyorsunuz. Görüşmemiz sırasında seyahat intibalarınızdan bahsederken bir iki kelime ile dokunduğunuz bazı şeyler oldu ki sorduğunuz سوالin cevabını kendiliğinden veriyorlardı. Bizim gayemiz de işte böyle basit gibi görünüp hakikatte çetin birer mesele olan bu küçük şeylerin cemiyet hayatımızda ve bilhassa kadınlığımız arasında benimsenmesine yardım etmekten başka ne olabilir?

Kendilerini kapıdan geçirirken içimden gelen bir istekle:

Ben de bu yolda bir hizmette bulunabilir miyim, diye sordum.

İdealist gözlerinin içi gülümsedi:

Evet dedi yardım edebilirsiniz.

Nasıl dedim.

Pek sade görüp işittiklerinizi yazarak anlatarak dedi.”⁵²

Yukarıdaki diyalogdan da anlaşılacağı üzere İffet Halim’in gezi yazı dizilerinin yazılmasını teşvik etmesindeki temel amaç Türk kadınlarının bu gözlemlerden faydalanarak görgü ve bilgilerini arttırmasıdır.

Yazı dizisinde Naşide Duru’nun, Amerika’nın hava koşulları, halkın tavrı ve davranışları, New York, Times Square ve Broadway’e ait gözlemleri bulunmaktadır.

2.2.c. Makbule Diblan ve “İsveç Notları”

Makbule Diblan, 1913 yılında Adana da dünyaya gelmiş, annesi Fatma Hanım, babası Fuat Bey’dir. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi mezunudur. Aydın Vatanserverler Derneği Başkanı, Haydarpaşa Numune Hastanesi Tabibi, Rize Devlet Hastanesi Dahiliye Mütehassısı ve Verem Dispanser Başhekimisi, Türk Kadınlar Birliği ve Ulusal Savaş Verem Derneği Kurucu Üyesi, VIII. Dönem Seyhan Milletvekili olarak çeşitli alanlarda başarılı görevlerde bulunmuş ve 1970 yılında hayata gözlerini kapatmış olan önemli bir cumhuriyet kadınıdır.⁵³

Milletvekilliği yaptığı yıllarda sağlıkçı olması nedeniyle 1-5. Yasama yıllarında Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonunda görev yapmıştır.⁵⁴ Bu nedenledir ki mecliste yaptığı konuşmaları da ağırlıklı olarak sağlık ve sosyal yardım konuları ile ilgili olmuştur. Bunlardan bazılarına örnek verecek olursak; 1947 yılı Sağlık

⁵² Naşide Duru Güneydi, “Amerika’da Gezerken”, *Kadın Gazetesi*, 29 Kasım 1948, s.3.

⁵³ TBMM Albümü, C.1, s. 498.

⁵⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, C.1: 23.

ve Sosyal Yardım Bakanlığı bütçe görüşmeleri sırasında söz alan Makbule Diblan, verem hastalığı ile mücadele etmek için yeteri kadar bütçe ayrılmadığı, verem konusunda uzman doktorun olmadığını, hastanelerde röntgencilerin sayısının ve hemşire sayısının yetersiz olduğunu, fakrühâl mazbatası (fakirlik kağıdı) uygulamasının doktor inisiyatifine bırakılması ve hastane yemeklerinin hastalıklara uygun doktor diyeti şeklinde hazırlanması konuları hakkında bir konuşma yapmış ve bu konudaki eksikleri dile getirmiştir.⁵⁵

1948 yılında Kimsesiz, Terkedilmiş ve Anormal Çocukların Korunması Hakkındaki Kanun Tasarısı sırasın söz alan Diblan, bu tarz çocuklara yaklaşımın sağlık açısından olduğu kadar psikolojik açıdan da önem taşıması gerektiğini belirtmiş ve tasarıda çocukların Milli Eğitim Bakanlığı ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı bünyesinde yetiştirilmesini birkaç açıdan mahzurlu gördüğünü, özellikle kişinin karakterini bulduğu dönemlerde onunla ilgilenilmesi gerekenin onun ailesi yerine geçecek öğretmenler olduğu ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın bu konuda sorumluluklarının daha fazla olduğunu belirtmiştir.⁵⁶

1949 yılında Verem Savaşı Hakkında Kanun Tasarısı görüşmeleri sırasında Diblan söz alarak; verem mücadelesinin birtakım şartları ve kriterleri olduğuna dikkat çekmiş hem veremin yaygınlaşmasını engellemek hem de veremi tedavi etmek için dispanserlerin yaygınlaştırılmasının önemine vurgu yapmıştır. Veremle mücadelede en etkili yolun B.C.G aşısı olduğunu ifade eden Diblan, bu konuda yeterli ilaç stoklarının bulunduğunu, ayrıca veremle mücadelenin bir diğer önemli hususununsa ucuz gıda, ucuz ekmek, ucuz vitamin, ucuz protein temin etmek olduğunu bu nedenle hayatın ucuzlatılması gerektiğinin önemine vurgu yapmıştır.⁵⁷

Diblan'ın "İsveç Notları" başlıklı yazı dizisi 13 Aralık 1948-28 Mart 1949 tarihleri arasında *Kadın Gazetesi'*nde sekiz yazı dizisi olarak yayınlanmıştır. Diblan, Türk Kadınlar Birliği'nin kurucu üyeleri arasında yer aldığı için 1948 yılında İsveç'te Uluslararası Kadınlar Birliği (International Alliance of Woman/IAW) tarafından düzenlenen Orta Şark Kadınlar Kongresine Nermin Abadan Unat ile Türk kadınıni temsilen katılmışlardır. 70 gün süren seyahatini sürecinde edindiği izlenimleri başyazarı olduğu *Kadın Gazetesi'*nin okuyucuları ile 13 Aralık 1948 yılında "Orta Şark Kadınlar Kongresi" başlığı ile paylaşmaya başlamıştır.⁵⁸

⁵⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, C.3: 568-571.

⁵⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, C.11: 564-566.

⁵⁷ TBMM Zabıt Ceridesi, C.18: 246-247.

⁵⁸ Makbule Diblan, "Orta Şark Kadınlar Kongresi", *Kadın Gazetesi*, 13 Aralık 1948, s. 1.

Yazı dizisinde kongre ile ilgili detaylı bilgilere rastlanmamaktadır. Daha ziyade İsveç ile ilgili gözlemlerine yer vermiştir. Bunları şu başlıklar altında toplayabiliriz. İsveç sokak ve caddeleri, evleri, kadınları, vatandaşların refah düzeyi, yaşam koşulları ve özellikle devletin sosyal yardım çalışmaları ve hizmetleri hakkında detaylı bilgiler vermiştir. Bir kadın siyasetçi bakış açısıyla devlet politikaları hakkındaki gözlemlerini aktarmaktadır.

Öncelikle İsveç'in fiziksel görünümüne duyduğu hayranlıktan, cadde ve sokakların temizliği, asfalt sokakları çam ağaçlarının süslediğini, iklimi sert ve şiddetli olsa da evlerin pencere önlerinin rengarenk çiçekler ile süslendiğini anlatmaktadır.⁵⁹ Şehrin caddelerinde birbirine doğru akan bisikletli kalabalıklardan ve bisiklet kullanma alışkanlığının gerekçelerini şu cümleler ile ifade etmektedir; *"Tasarrufu; zamandan maddeden enerjiden tasarrufu milli bir ahlak olarak benimsemiş olan İskandinavyalılar uzun mesafelerin kısalmasında büyük hizmet gören aynı zamanda akaryakıt veya elektrik enerjisi kullanmayan bisikleti günlük hayatlarının en belli başlı iş gören vasıtaları arasına koymuşlar. Bisikletin önüne arkasına konmuş sepetlerde kutularda çocuklarını evlerine götüren ana ve babalar bisiklete ilave edilmiş tertibat içerisinde akla gelemeyecek şeyler taşıyanla görülmüyor."*⁶⁰

Caddelerdeki bisikletli kalabalığın çoğunluğunun kadınlardan oluştuğunu, Stockholm'ün çalışma hayatında günlük iş hayatında kadınların büyük oranda yer bulduklarında söz etmektedir.⁶¹

Şehrin temizliğinden de şu cümleler ile övgüler sıralamaktadır; *"Şunu derhal işaret emeliyim ki İsveç'te temizlik en esaslı vasıflardandır. İki aylık İsveç ikametimizde temiz olmayan insan, temiz olmayan sokak, temiz olmayan yer görmedik."*⁶²

Diblan'ın seyahat notlarında en geniş yer bulan konu devletin vatandaşları için hazırladığı sosyal politikalar ve bu politikalar içerisinde de çocuklar ile ilgili olanlardır. Yeni çocuk sahibi olmuş ailelere yapılan ekonomik yardımları şöyle açıklamaktadır;

"Gebeliğin doğumun ve nihayet çocuğun aileye büyük maddi külfetler yükleyeceğini hesaplayan ve bu külfet aile ile bölüşmeyi esas olarak kabul etmiş olan devlet hakikaten çocuk ailelerine büyük yardımlar yapmakla mükelleftir. Her gebe kadına gebelik masraflarına yardım etmek üzere bir defaya mahsus olmak üzere asgari 75 İsveç kuruşu verdiği gibi doğum hazırlığı için de yine her anaya 400 ile 500 İsveç kuruşu arasında para vermektedir. İsveç medeni kanununa göre ailenin reisi baba olduğu halde her çocuk için senede bir defada verilen 269 kuruşu özel kanunu yalnız anaya vermektedir. Bunlardan

⁵⁹ A.g.m.

⁶⁰ Makbule Diblan, "Orta Şark Kadınlar Kongresi", *Kadın Gazetesi*, 10 Ocak 1949, s.2.

⁶¹ Makbule Diblan, "Orta Şark Kadınlar Kongresi", *Kadın Gazetesi*, 13 Aralık 1948, s.1.

⁶² Makbule Diblan, "Orta Şark Kadınlar Kongresi", *Kadın Gazetesi*, 10 Ocak 1949, s.2.

başka doğum için hastaneye veya doğum evine gidiş dönüş vasıta parasını da yine devlet ödemektedir. Ana doğum için veya başka bir hastalık sebebiyle evini bırakmak zaruretinde kaldığı zaman evin işlerine ve diğer çocuklara bakmak üzere derhal sosyal yardım bürosunun hususi yardımcılarından birisi eve gelir ve ananın bütün işlerini avdetine kadar hiçbir ücret almadan görür.”⁶³

Kadınların çalışma hayatının içinde yer almaları ve ekonomik özgürlüğüne sahip olabilmesi için çocuklu kadınlara çocuk bakımı konusunda devlet tarafından destek verilmiştir;

“Mektep yaşına gelmemiş küçüklerin analarına çalışma ve kazanma imkanları vermek maksadiyle kurulmuş çocuk kreşleri çocuk bahçeleri ve çocuk bakımevleri iş saatlerinde anaları işte bulunan çocukları iyi ellerde ve iyi müesseselerde bakılmalarını temin etmektedir. Mektep yaşında olanlar içinde iş saatleri mektep saatlerinden daha çok olduğu için çalışan anaları mektep çağında olan çocuklarına mektep saatlerinden sonraki saatlerde bakmak üzere öğleden sonra yuvaları kurulmuştur ki bu müesseseler sayesinde mektep talebesi olan çocuk anasının şefkat elinden mektebe mektepten büyük itina ile kendisini alıp barındıracak eğlendirecek ve çeşitli yollarda zekasını inkişaf ettirecek olan öğleden sonra yuvasına ve oradan da anasının eline geçmektedir. Çocuk kreşlerine bahçelerine ve yuvalarına ailenin ödediği para, oranın maliyetinden ziyade ailenin ödeme kabiliyetine bağlıdır ve ödeyemeyecek durumda olan analar bu külfetten kolaylıkla istisna edilirler.”⁶⁴

Okul çağına gelmiş olan çocuklara yapılan yardımlardan da söz etmektedir;

“10 senedir mevki tatbikte olan bir sistem de ilk mektep çağında olan bütün çocuklara yani talebeye devletin ücretsiz bir yemek vermesidir. Bu yemeğin hesabı şu şekilde yapılmaktadır. Bu yemeği çocuğun bir günde muhtaç olduğu protein vitamin kıymetli tuz ve madenlerin nüsüne ve kalori ihtiyacının da üçte birini ihtiva etmesi şarttır. Bu günkü halde bu kanundan İsvaç’te 140.000 mektep talebesi faydalanmaktadır. Bu kanunun tatbik mevkiine geçtiği günden sonra talebelerin sıhhi durumlarında ve inkişaflarında büyük ve müsbet bir fark müşahade edildiğini salahiyyetli olan birçok İsvaçli dostlarımız bize ifade ettiler.

İsvaç’in pek kısa olan yazından çok değerli olan güneş deniz ve açık havasından çocukların azami derecede faydalanmasına temin maksadıyla bir yaz tatili kanunu kabul edilmiştir ki bu kanunun şayanı dikkat maddelerinden birisi: çocuğu yaz kampının veya plajının bulunduğu yere kadar bedava götürüp getirmektir. Çocuğu kampa kadar götürcek olan velisi annesi ablası veya ağabeyisi ücretsiz olarak faydalanmaktadır.

⁶³ Makbule Diblan, “Orta Şark Kadınlar Kongresi”, *Kadın Gazetesi*, 7 Şubat 1949, s.3.

⁶⁴ Makbule Diblan, “Orta Şark Kadınlar Kongresi”, *Kadın Gazetesi*, 14 Şubat 1949, s.3.

Ayrıca yaz kampında gerekli olduğu kadar çocuk ya küçük bir ücret mukabilinde veya ücretsiz olarak güneş deniz ve açık havadan faydalanmaktadır. Mamafih bu kanun daha sonra daha şumullendirilmiş ve köylü çocukları senede bir defa şehirlere ücretsiz olarak gelip gitmeleri ve bu suretle umumi görgü ve bilgilerini temin edecek şekilde değiştirilmiş ve genişletilmiştir.”⁶⁵

Diblan'ı şaşırtan önemli noktalardan biri de belediye binaları olmuştur. Her gittikleri şehirde belediye binalarını ziyaret ettiklerini ve belediyelerin geniş hizmet ve sorumluluğu olan birer kurum olarak çalıştıklarını, Stockholm şehrinin belediye bütçesinin hemen hemen bizim devlet bütçesine yakın olduğunu ve bu bütçeyi gerçekten halka hizmet için kullandıklarını ifade etmektedir.⁶⁶

Hem doktor olması hem de milletvekilliği sırasında Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonunda görev yapmış olması nedeniyle Diblan'ın dikkatini sağlık ve sosyal yardım konuları çekmiştir. Bu konularda gözlemlerini ulusal bir gazetenin sayfalarında paylaşması kendi ülkesinde de örnek alınması açısından büyük öneme sahiptir. 1923 yılında kurulmuş henüz 15 yaşında olan cumhuriyet yönetiminin kendisinde yer alan eksikleri gidermesi ve sosyal politikalar konusunda uygulanmış birtakım çalışmaları görmesi açısından da devlete büyük fayda sağlayacaktır. Kadın bakışı ile kaleme alınan bu seyahat notlarında ikisi arasında kıyaslamalar yapılmadan, yerme, yargılama şeklinde bir üslup kullanılmadan izlenimlerin olduğu gibi aktarıldığı bir seyahat yazısı niteliği taşımaktadır.

2.2.d. Lamia Onat ve “1946-1947 Avrupa’sından Hatıralar (İntibalar)”

Lamia Onat'ın “1946-1947 Avrupası’ndan Hatıralar (İntibalar)” başlıklı yazı dizisi 19 Ocak 1948-10 Mayıs 1948 tarihleri arasında Atina – Roma – Bern – Paris – Brüksel – Londra şehirlerindeki gözlemlerini içeren on altı yazı dizisinden oluşmaktadır. Yazı dizisinde Atina, Roma, Bern ve Paris’e dair gözlemlerini aktarmış olmasına rağmen Brüksel ve Londra gözlemlerine yer vermemiştir. Lamia Onat, “İtalya, Fransa, İsviçre, Belçika, Londra ve Atina’nın bazı bölgelerinde geçen seyahatimden evvel Türkiye’yi garptan Elâzığ’a kadar dolaştım. Ege bölgesini, Samsun’u ve Mersini de tanırım. Bu tanımının üstünde olarak memleketimizi zenginlikleri hususiyetleri mahrumiyetleriyle bilirim.” ifadeleri ile yazısına başlamıştır.

İlk olarak Pire limanına gelinmiş ve Atina gezilmiş. Buraya ait gözlemler yer alıyor. “Harbin ilk yıkıntularını ve savaştan bir milletin solmuş ve sararmış yüzünü

⁶⁵ A.g.m.

⁶⁶ Makbule Diblan, “Orta Şark Kadınlar Kongresi”, *Kadın Gazetesi*, 24 Ocak 1949, s.2.

ilk defa Pirede görüyoruz...Sokaklar kirli. Evler bana hiç de yabancı gelmiyor. İzmir ve Ege'nin bazı şehirlerinde rastlanan tipte."⁶⁷

İkinci durak Napoli; savaş sonrası limanın görünümünü şu cümleler ile aktarıyor; "Limanın içinde muhtelif harp gemilerinden ve deniz vasıtalarından geçilmiyordu. Solda yanmış yıkılmış iskele binaları göze çarpmakta idi. Amerikan gemisi yan yatarak batmış bir denizaltıyı iskele yerine kullanıyordu...Perapalas oteli tipinde fakat ondan çok daha geniş ve yüksek tutulmuş oteller limana bakan bir rıhtım üzerinde sıralandıkları için bombardımana maruz kalarak hemen tamamen harap olmuşlardı. Ayakta kalanlarda da yer bulmak müşküldü. Biraz dolaştıktan sonra azametli görünüşüne rağmen camları kırık asansörleri işlemez yanan ve yıkılan tarafları tamir edilmekte olan Santalojya otelinde bir oda bulunması kabil oldu."⁶⁸

Daha sonra Pompei, Napoli, Roma, Vatikan, Cenova izlenimlerinin ardından Milano gözlemlerini şu cümleler ile aktarmakta, "Milano şehri bizim için İtalyan milletini tanımak ve onların harbden sonra geçirdikleri merhaleleri takip etmeğe fırsat bulmamız bakımından bir değer ve önem taşır."⁶⁹

Bir sonraki durakları ise İsviçre'dir. Bern ile İsviçre gezisine başlamışlar ve özellikle şehrin temizliğine vurgu yaparak gözlemlerini aktarmıştır. Seyahatleri, Cenevre-Lozan-Montrö olarak devam etmiştir. Onat'ın seyahati boyunca en fazla etkilendiği yer Paris olmuş ve özellikle kadınlara dair gözlemini şu cümleler ile ifade etmiştir, "Pantolonla dolaşan kadınlara Avrupa'nın diğer memleketlerinde daha az rastladık."⁷⁰

2.2.e. Lamia Hüsrev Gerede ve "Brezilya Mektupları"

Lamia Hüsrev Gerede'nin "Brezilya Mektupları" başlıklı yazı dizisi 19 Nisan 1948-18 Ekim 1948 tarihleri arasında yirmi üç yazı dizisi olarak gazetede yayınlanmıştır. Gerede, Büyükelçilerden Galip Kemalî Söylemezoğlu'nun kızı, milletvekili ve diplomat Hüsrev Gerede'nin eşidir. Hüsrev Gerede ile 1922 yılında evlenmiştir. Eşinin işi dolayısıyla Sofya, Tahran, Tokyo, Berlin ve Rio de Janeiro da bulunmuştur. İffet Halim'in isteği üzerine Brezilya gözlemlerini *Kadın Gazetesi'*nde yayınlamıştır.

⁶⁷ Lamia Onat, "1946-1947 Avrupa'sından Hatıralar (İntibalar)", *Kadın Gazetesi*, 2 Şubat 1948, s.1.

⁶⁸ Lamia Onat, "1946-1947 Avrupa'sından Hatıralar (İntibalar)", *Kadın Gazetesi*, 16 Şubat 1948, s.2.

⁶⁹ Lamia Onat, "1946-1947 Avrupa'sından Hatıralar (İntibalar)", *Kadın Gazetesi*, 1 Mart 1948, s. 3.

⁷⁰ Lamia Onat, "1946-1947 Avrupa'sından Hatıralar (İntibalar)", *Kadın Gazetesi*, 19 Nisan 1948, s.3.

Öncelikle İstanbul ve Rio de Janeiro şehirlerini karşılaştırmış ve İstanbul'un hem tarihi hem iklim özelliklerinden övgü dolu sözler ile bahsetmiştir. Devamında şehrin fiziki özellikleri, doğası, plajları, iklimi, ormanları, nüfusu, yetiştirilen meyveler, kahve ticareti, limanları, nehirlerin uzunlukları gibi önemli konularda detaylı bilgiler aktarılmıştır. Örneğin bölgenin mermer zenginliği şu cümleler ile ifade edilmiştir;

*"...Evvvelki mektuplarımda bahsettiğim büyük ve azametli binalar mağazalar her türlü inşaatın mükemmeliyeti memleketin demir çelik kereste direk ve bilhassa çok güzel renkte mermer taşlarına malik olması sayesinde. İtalya da mermer ocaklarıyla meşhurdur; fakat yanılmıyorsam, Brezilya mermerleri kadar değildir. Brezilya'da birçok renkli mermer mevcuttur. Mesela brik kırmızısı, hafif yeşille karışık açık kahve rengi, bej, hareli kahverengi, koyu gri dalgalı, yeşil üzerine duman rengi, bej üzerine mavi noktalı, kahverengi dalgalı gibi sekiz esaslı çeşitte mermer vardır."*⁷¹

Gerede, ayrıca ülkemiz içinde faydalı olabileceğini düşündüğü birtakım çalışmalarından da bahsetmiştir;

"ABI adı verilen (Associaçano Brazileira de Imprensa) Gazeteciler Cemiyet binası; Harbiye, Maarif ve Maliye bakanlıkları gibi devlet binalarıyla hususi apartmanların sinemaların lüksü hemen göze çarpar. Bunlar mermerden merdivenleri duvarları kıymetli ağaçlardan döşenmiş parkeleriyle şimdiye kadar gördüğüm en güzel modern binalar arasındadır. Eski zamanlarda bile mermer ve parkeler iç dekorasyonda büyük bir rol oynamıştır. Şüphesiz bu yenilik ve değişiklik asrının mimarisinde de büyük bir yer tutmaktadır. Nefis renkli mermerler hele banyo odalarını ne güzel süslüyor."

*ABI binasının içinde bir sergi bir konferans musiki ve sinema salonları vardır. En süt katında gidenlerden methini dinlediğim bir lokantası varmış. Konferans ve sinema salonlarında ecnebi devletler memleketlerini tanımak için elçilikleri vasıtasıyla film gösterirler kendi artistlerine konser verdireler, tanınmış gazeteci veya ilim adamlarını konferans vermeğe gönderir ve diplomatlar davet edilir."*⁷²

Şehrin nüfusu, insan profili, Afrika'dan getirilen esir zencilerin yaşam biçimleri, bölge halkının yerel dansları, festivalleri, ayinleri ve kültür-sanat faaliyetleri hakkında detaylı bilgiler yer almaktadır. Bölgenin eğitim sisteminin gelişmişliği şu cümleler ile ifade edilmiştir;

"...büyük şehirlerde mükemmel modern mektepler vardır. Ana mekteplerine çocuk bahçelerine gece kurslarına ve hastabakıcı mekteplerine çok ehemmiyet verilmektedir. Belediyelerle beraber maarif vekaleti aynı zamanda sıhhi işlere de bakar, Zaten ismi de

⁷¹ Lamia Hüsvrev Gerede, "Brezilya Mektupları", *Kadın Gazetesi*, 24 Mayıs 1948, s.3.

⁷² A.g.m.

Ministre de l'Education et de la Sante'dir. Rio'da Tıp Üniversitesi Gynecologie, Psikoloji, filozofi, ilah. On beş fakültedir. Maruf hukukçular yetiştiren hukuk fakültesi Pedagoji Enstitüsü, Teknik ve Mühendis mektepleri, Güzel Sanatlar, musiki, konservatuvar, beden terbiyesi mektepleri vardır. Son zamanlarda bir Brezilya-Amerika sanayi komisyonu teşekkül etmiştir ki sinai kimya kursları burada verilmektedir. Bahriye, Harbiye, Havacılık mektepleri gayet modernidir. Amerikalı hocaları vardır. Riordan başka St. Paule, Bahia, Porto Allegre, Bel Horizonte şehirlerinde muhtelif üniversiteler vardır. Rio civarındaki ziraat enstitüleri ve tecrübe tarlaları son sistem alet ve makinelere sahiptir.”⁷³

Gerede'nin üzerinde detaylı olarak durduğu bir diğer ise ülkedeki sağlık ve sosyal yardım faaliyetleridir. Özellikle çocuklar için yürütülen sosyal yardım faaliyetleri hakkında şu bilgileri vermektedir;

“Rio'da Çocuk Esirgeme merkezi; sosyal, tahsil, Hygien, doğum, operasyon, creche'ler, seyyar yardımlar, neura-psychiatrie, çocuk hastanesini havidir. Fakir amele kadınlarına doğum yardım teşkilatı, ihtiyaçlara azil, dispanser, plaj imdat istasyonları, muhtelif aşı merkezleri dokuz verem hastanesi ve lepreux cüzzam pavyonları (yarıca bu hastalara mahsus sinema da vardır), bulaşık hastalıklar pavyonları, kanser tedavihanelesi, kör dilsiz ve maluller müessesesi vardır. Bütün dünyada son senelerde çok faydalı görülen kan toplamak ve vermek usulüne insani bir yardım olarak <banço de Sangué> ismini taşıyan bir müessese vardır ki fazla kanı olan sıhhatli ve insaniyetli adamlardan muhtaç hastalar ve yaralıları için kan toplar. Bunlardan başka Rio civarında üç tane fukara mahallesi yapmışlardır ve bunlar az kira ile temiz sıhhi evler verilmektedir. Sosyal yardım tesisatından (Casa das Exposdas) kimsesiz bebekler evi ismindeki beşerî ve insani teşekkülden hassastan bahsetmek isterim. Doğmadan suçu olmayan etinden kanından olduğu anacığını tanımayan şefkatinden mahrum olan biçare talihsiz yavrucukları bu müessese kabul eder, bakar, büyütür ve hayatını kazanmaya hazırlar. Gün ve gecenin hangi saatinde olursa olsun binanın kapalı kapısına takılmış bir dönme dolap platformu üzerinde bırakılan mini mini arkada nöbet bekliyen hemşire tarafından alınır.

Burada Reiscicumhur refikalarının sosyal müesseseleri vardır. Mesela eski president Vargas'la şimdiki General Dutra'nın refikaları: A- Halka sağlık dersleri verdirmek için genç kızlar yetiştirmiştir. Bunlar fukara evleri dolaşırlar bakım ve sıhhat üzerine nasihat verirler, ihtiyaçlarını tesbit ederler (gazeteler ve radyolar da bu hususta çok gayret göstermektedirler.)

B-Gazete müvezzii çocuklar mektebi (boy scut şeklinde elbise verir, yedirir, yatırır.

C-Balıkçılık mektebi; fukara çocuklara son sistem olta alet ve file ile balık tutmasını öğretir ve tuttıkları balıkları satarak ihtiyaçlarına sarfeder.

⁷³ Lamia Hüsrev Gerede, “Brezilya Mektupları”, *Kadın Gazetesi*, 12 Temmuz 1948, s.3.

D-İlk mektebi bitiren fakir kızlar için meslek mektebi, doğum evi ve creche'i vardır.”⁷⁴

Gezi yazılarının devamında bölgeye seyahat edecekler için önerilerde bulunmuş, kadınların rahat ve konforlu yaşamlarından söz edildikten sonra “Brezilya’nın inkılap tarihine başlıyorum”⁷⁵ diyerek ülkenin anayasal ve demokratikleşme süreci hakkında bilgiler vermiştir.

Gerede’nin gezi yazılarında ülke hakkında siyasi, sosyal, ekonomik, eğitim, turizm vb. gibi birçok hakkında detaylı bilgilere yer verilmiştir. Ayrıca her bir konu sırası ile istatistiki bilgiler ve akademik üslup ile kendi gözlemlerini katarak bilimsel bir çalışma niteliğinde kaleme alınmıştır. Bu nedenledir ki bir öz yaşam öyküsü olarak Lamia Hüsrev Gerede’nin gezi yazıları Brezilya’nın 1940’lı yıllardaki durumu hakkında bilgi sahibi olmak isteyenler için önemli bir kaynak oluşturmaktadır.

2.2.f. Hasene Ilgaz ve “Suriye İntibaları”

Hasene Ilgaz’ın “Suriye İntibaları” başlıklı gezi yazı dizisi 20 Ağustos 1951-18 Şubat 1952 yıllarını arasında Suriye’deki gözlemlerini içeren on dokuz yazı dizisinden oluşmaktadır. Ayrıca bundan önce de “Kıbrıs Notları” başlıklı 16 Ağustos 1948-3 Ekim 1949 yılları arasında kapsayan elli iki yazı dizisinden oluşan gezi yazısı da mevcuttur. Kıbrıs Notları başlıklı gezi yazısı Hasene Ilgaz tarafından daha sonra kitaplaştırılarak basılmıştır.⁷⁶ Bu makalemizde ise şu ana kadar kitaplaştırılmadığı veya herhangi bir çalışmaya konu olmadığı için literatüre kazandırmak amacıyla “Suriye İntibaları” başlıklı gezi yazıları incelenecektir. Ancak Türk kadın hareketinde önemli bir yeri olan Hasene Ilgaz dan bahsetmek faydalı olacaktır.

Hasene Ilgaz, 1904 yılında İstanbul’da dünyaya gelmiş, Bab-ı Ali Serdar Mektubi Kalemî Mehmet Fevzi Bey, annesi ise ev hanımı Hatice Hanım’dır. Ilgaz, 1915 yılında İnas Numune okulundan mezun olmuş ve ardından babasının da teşvikiyle Darü’l Muallimatı Aliye’nin sınavına girmiş ve başarılı olmuştur. Birinci Dünya Savaşı’nın zorlu siyasi, sosyal, ekonomik koşullarının zorluklarına rağmen 1920-1921 okul döneminde Kız Öğretmen Okulu’ndan mezun olmuştur. Mezun olduktan hemen sonra ailesi isteği üzerine evlenmiştir. 1923 yılında öğretmenlik mesleğine başlamış ve 1943 yılına kadar İstanbul’da birçok okulda görev yapmıştır. Bu süreç içerisinde Ilgaz, cumhuriyet devrimlerinin yayılmasında da aktif rol alarak Cumhuriyet Halk Fırkası, Türk Kadınlar Birliği, Halkevleri gibi

⁷⁴ Lamia Hüsrev Gerede, “Brezilya Mektupları”, *Kadın Gazetesi*, 12 Temmuz 1948, s.3.

⁷⁵ Lamia Hüsrev Gerede, “Brezilya Mektupları”, *Kadın Gazetesi*, 16 Ağustos 1948, s.3.

⁷⁶ Hasene Ilgaz, *Kıbrıs Notları*, Kadın Gazetesi Yayınları, İstanbul, 1949.

kuruluşlarda faaliyetlerde bulunmuş ve 1943 yılında da Cumhuriyet Halk Fırkasından Hatay Milletvekili daha sonra Çorum Milletvekilliği yaparak 1950 yılına kadar da aktif olarak siyasette bulunmuştur. Yazar kimliği ile de tanıdığımız Ilgaz'ın "Kıbrıs Notları", "Atatürk: Doğumundan Ölümüne Kadar", "Unutulmayan Yıllar", "Ertuğrul Fırkateyni", "1915'ten 1921'e Yatılı Bir Kız Okulunun Öyküsü", "Okuduklarım, Gördüklerim, Yazdıklarım" başlıklı kitaplarının yanı sıra "Kadın Gazetesi"nde de uzun süre yazılar yazmıştır.⁷⁷ Yakın arkadaşı İffet Halim'in isteği ile Türk kadınlarını bilgilendirmek amacıyla gidip gördüğü yerlerdeki gözlemlerini gazetede yazı dizisi olarak yazmıştır.

Yazı dizisi, "Türk Gazetecileri Halep Yolunda"⁷⁸ başlığı başlamaktadır. Çünkü, kafile sözcüsü İffet Halim olmak üzere bir grup gazeteci Suriye-Filistin olaylarını gözlemlemek üzere bölgeye gitmişlerdir.

Öncelikle Halep şehrinin fiziksel görünümü, iklimi, ekonomik yapısı ile ilgili gözlemler aktarılmış. Daha sonra Halep şehrinin tarihsel süreç içindeki yeri ve önemi anlatılmaktadır. Şehir gezisi sırasında Halep'te yer alan tarihi yapılarla verilen önemden söz edilerek Halep Kalesi ile Yedikule Surları kıyaslanarak, Halep Kalesinin temizliği ve bakımından övgü ile söz edilmiştir.⁷⁹

8 Ekim 1951 tarihli yazı dizisi "Mustafa Kemal ve Baron Oteli" başlığını taşımaktadır. Ilgaz, otelin sahibi Ermeni asıllı Arman Mazlumyan ile görüşmüş ve Mazlumyan'ın Atatürk ile ilgili fikirlerini şu cümleler ile aktarmaktadır;

"Ben Ermeni olduğum halde Mustafa Kemale, Cemal Paşa'ya, Enver Paşaya inanmışım. Onlar Halep'e iyilik yapmışlardır. Hatta Ermeni amelelerinin sefalet içinde olduklarını yiyeceklerinin bulunmadığını haber alan Mustafa Kemal bu amelelerin yiyeceklerini düşünmüştür. Mustafa Kemale fena diyenler kendileri fena adamlardır. Mustafa Kemal herkesten büyüktür. Napolyon'dan da büyüktür. Bizim başımızdır. Şunu da söyleyeyim ki: Ermenilerde bu memlekete hizmet etmiştir. Osmanlı imparatorluğunun beş yüz yıl yapamadığını buraya gelen Ermeni muhacirleri yapmışlar, Araplara Türkçeyi onlar öğretmişlerdir. Bu bizim için şereftir. Bunun için Mustafa Kemal Ermenilere Hristiyan Türk derdi. Biz Mustafa Kemal'in hayranıyız. Onun efendiliği büyük kalpliliği bulunmaz."⁸⁰

⁷⁷ Hasene Ilgaz ile ilgili çok sayıda çalışma yapılmıştır. Detaylı Bilgi için bkz. *Kadın Eserleri Kütüphanesi Hasene Ilgaz Özel Arşivi*, Fatma Samime İnceoğlu, *A Lifetime Dedicateted To Republic: Hasene Ilgaz With Her Works, Activities And Thoughts*, Yeditepe Üniversitesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2023.

⁷⁸ Hasene Ilgaz, "Suriye İntibaları", *Kadın Gazetesi*, 20 Ağustos 1951, s.1.

⁷⁹ Hasene Ilgaz, "Suriye İntibaları", *Kadın Gazetesi*, 24 Eylül 1951, s.1.

⁸⁰ Hasene Ilgaz, "Suriye İntibaları", *Kadın Gazetesi*, 8 Ekim 1951, s.5.

Yazı dizisinin devamı “Suriye’de İmar İşleri”, “Halep Sultanisi”, “Şam Üniversitesi”, “Şam Müzesi”, “Şam Meclisi” gibi başlıklar ile bölgenin gelişim süreci ile bilgileri içerirken 22 Ekim 1951 tarihli yazı dizisi “Filistin Meselesi ve Arap Memleketleri” başlığını taşımakta ve bölge de Filistin ile yaşanan sıkıntılar, bu süreçte Amerika ve İngiltere’nin rolü şu cümleler ile ifade edilmiştir;

“Mütareke teklifine Lübnan, Suriye ve Irak muhalefet ettiğini bildirmiş ise de İngilizler Ürdün’e ve kendilerinin sözü geçtiği memleketlere tesir ederek bir ihtilaf mezoouu yaratmağa çalıştığı hissedilince Arap memleketleri mütarekeyi kabule mecbur kalmışlar, Amerika ve İngilizler de Suriyelilere teminat vermişlerdir.

TEKLİFLER

Filistin’in şimal hududundan yani Lübnan dağlarından Baysan ovasına kadar vaktiyle Kafkas’tan incek Alman ordusuna karşı müdafaa hattı olarak yapılmıştı. Bu hatta İdin hattı denilmektedir. Bu müdafaa hattı son sistem olarak yapılmıştır. İngilizler çekilirken bunu Yahudilere teslim etmişlerdir. Doğuş halinde bulunan Suriye ordusu için bu hattı geçmek imkânsız olduğundan ilerlememiş fakat Mısır ve Irak orduları Tel Aviv’e yaklaşmışlardır.

Bu vaziyet üzerine Amerika Birleşmiş milletlerine Suriyeliler müracaat ederek Filistin müstakil bir memleket olmak üzere sahilin bir kısmı Yahudiler için muhtariyet şeklinde idaresini teklif etmiş iseler de Suriye’nin bu telifini Amerika ve Yahudiler kabul etmemiş İngilizler bitaraf kalmış ise de bütün dominyonları bu dileğe iştirak etmeyerek Yahudileri desteklemiştir.”⁸¹

Türk ve Mısırlı gazeteciler olayları daha detaylı öğrenmek istedikleri için cepheye gitmek istediklerini hükümete bildirmişlerdir. Hükümet desteği ve bir grup askerinin refakatinde gazeteciler 14.05.1951 sabaha cepheye gitmek üzere yola çıkmışlardır. Ilgaz, cephede gözlemde buldukları sırada kendilerine gümrük binbaşısı Mukaddem Kudsi’nin eşlik ettiğini kendisinden çok şey öğrendiklerini ifade etmektedir. Burada bulunan askerlerin önemli bir kısmının Türk veya anne, babasının Türk olduğunu vurgulamaktadır.⁸²

Ilgaz, cephedeki gözlemlerini şu cümleler ile ifade etmektedir;

“SURIYE VE FİLİSTİN MESELESİNİN İÇYÜZÜ

Suriye ve Filistin meselesinin esas ve iç yüzü hudutta bitaraf muntika olarak boş kalması karara bağlanan ve boş kalması lazım gelen sahayı Yahudilerin işgal etmiş bulunmalarındır. Bu yüzden hudut kavgaları meydana gelmiştir.

⁸¹ Hasene Ilgaz, “Suriye İntibaları”, *Kadın Gazetesi*, 22 Ekim 1951, s.2.

⁸² Hasene Ilgaz, “Suriye İntibaları”, *Kadın Gazetesi*, 5 Kasım 1951, s.7.

Filistinlilerin fikri hududda tabii bir mania olan Hulie gölünü kurutmaktır. Bunun için Suriye arazisine tecavüz etmişlerdir.

Silahsız muntka: Birleşmiş milletlerin kararına göre tahliye edilmiş sahadır ki üç kısımdan ibarettir.

- 1- Şimal ve vasat arasındaki silahsız muntka ki bu derinliğine bir huduttur. Beş altı kilometre uzunluktadır. Bu kısım şimaldedir.
- 2- Ortaya gelince: bir ile o arasındaki kısımdır.
- 3- Cenup muntkası.

Uzunluğu 15 kilometre, genişliği 3 ile 5 kilometredir.

İşte Yahudiler bu gölü kurutmak isteyerek dostluğu ihlal etmişlerdir.

Muhakkak bu gölü kurutmak istemeleri Yahudiler için siyasi ve askeri bir kazanç ise de bunu komşunun menfaatini ihlal ederek yapmada devletler hukukuna aykırı olduğundan yeniden Birleşmiş milletlerin hakemliğine müracaat edilmiştir. Bu tecavüz münasebet ile orta muntkada bulunan 3 Filistin köyü tahliye edilmiş bir kısmını da Filistinliler içerlerine doğru çekmişlerdir.

Suriye – Filistin hududunun uzunluğu 30 kilometredir.

Hulie gölünün kurutulması üç yıllık bir iştir. Yahudiler şimalden gelen küçük sulara kanallar açarak istifade edeceklerdir. Halbuki açılacak bu yollarda vakıf arazi üzerinden geçmektedir.

Bu göl kurutulduktan sonra Yahudiler buralara şeker kamışı ekecekler şeker fabrikası kurarak burada bir köy bir elektrik santrali meydana getireceklerdir.

DİFA BÖLGESİ

Difa muntkası müdafaa muntkası demektir. Burada bulunacak asker veya silah her iki devlet arasında tahdit edilmiş Suriye hükümet ile Filistin hükümeti beraberce bir anlaşma yapmışlardı.

Anlaşmanın imza edileceği gün Yahudi polisi o sırada gümrüğe gelmiş ve icbari olarak Arap köyüne Yahudi bayrağını çekmiştir.

Bu ilk müsademenin başlamasına sebep olmuştur. Bu yüzden imzalanmak için hazır bulunan anlaşma imzalanmamıştır.

Hudutta otomobillerden indiğimiz zaman birkaç gün evvel her iki tarafın çarpıştığını yaralı ve ölü verdiklerini anlattılar. İki gün var ki çarpışma sona ermişti."⁸³

⁸³ Hasene Ilgaz, "Suriye İntibaları", Kadın Gazetesi, 22 Ekim 1951, s.2.

Ilgaz'ın yazı dizisinde hem bölgeye dair bilgilere ulaşmak mümkün iken hem de bölge de yaşanan savaş ve siyasi olaylara dair bilgilere de ulaşmak mümkündür.

2.2.g. Aziz Haydar ve “Balkan Harbi Hatıraları”⁸⁴

Aziz Haydar tarafından kaleme alınan “Balkan Harbi Hatıraları”, 10 Mayıs 1947 ve 29 Aralık 1947 tarihleri arasında otuz iki yazı dizisi olarak gazetede yayınlanmıştır. Hatıratı kaleme alan Aziz Haydar, Türk kadın hareketinde önemli yeri olan bir isimdir. Aziz Haydar, 1881 yılının şubat ayında Tırhala⁸⁵ da Bab-ı Ali kâtibi Haydar Bey'in kızı olarak dünyaya gelmiştir. Babası yöre zenginlerden biridir ve belediye başkanlığı görevi de yürütmüştür. Çevresinde tanınan ve varlıklı bir ailenin kızı olduğu anlaşılmaktadır.⁸⁶ Aynı yıl Osmanlı Devleti Teselya'yı Yunanistan Krallığına bırakmak zorunda kaldığından⁸⁷ ve babasının tayini çıktığından aile 1883 yılında Selanik'e taşınmıştır. Kendisi de Balkan Harbi Hatıralarında, Mahmut Şevket Paşa ile aralarında geçen diyalogda, Makedonya'ya muhacir olarak geldiğini, Selanik'te büyüdüğünü ve eğitimini burada aldığını söyler.⁸⁸ Haydar Bey'in Selanik'te tuttuğu ev, Ali Rıza Efendi ile Zübeyde Hanım'a komşudur.⁸⁹ Bu onu, Mustafa Kemal ile çocukluk arkadaşı yapmıştır. Batıcı görüşlere sahip olan babası, Aziz Haydar'ın modern eğitim anlayışı ile yetişmesine büyük önem vermiştir. Her ne kadar kendisi evde eğitime destek olsa da modern okullarda eğitim almasını da önemsemiş ve Selanik'te bulunan Feyziye ve Terakki okullarına göndermiştir.⁹⁰

Aziz Haydar babasının vefatının ardından annesi ile İstanbul'a geldikten sonra İstanbul'da bir okul açmak için Maarif Nezaretine başvuruda bulunmuştur. Ancak Meşrutiyetin ilk günlerinde, bürokraside görülen karışıklıktan dolayı başvurusuna bir cevap alamamıştır.⁹¹ Meşrutiyetin ilk günlerinin karışıklığının ve 31

⁸⁴ Detaylı bilgi için bkz., Sezen Karabulut, *Aziz Haydar ve Balkan Harbi Hatıraları Üzerine Bir Değerlendirme*, Libra Yay., İstanbul, 2024.

⁸⁵ *Tırhala*, Yunanca Trikkala/Trikala adıyla bilinmekte olup Orta Yunanistan da aynı adla anılan idari birimin (nomos) merkezidir. Teselya'nın batı kesimindeki büyük ovanın kuzeybatı ucunda yer alır. I. Bayezid ve Gazi Evrenos kumandasındaki Osmanlı birlikleri Batı Teselya ve Tırhalayı 1393 sonu ile 1394 başlarındaki bir seferle Osmanlı devleti topraklarına katmıştır. Detaylı bilgi için bkz. Machiel Kiel, “Tırhala”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 41, İstanbul, 2012, s. 114-116.

⁸⁶ Serpil Çakır, *Osmanlı Kadın Hareketi*, Metis Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2016, s. 141.

⁸⁷ Machiel Kiel, “Tırhala”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, s. 116.

⁸⁸ Aziz Haydar, *Kadın Gazetesi*, 08 Aralık 1947, s. 3.

⁸⁹ Nezihe Araz, “Eğitim Savaşının Öncüsü Aziz Haydar Hanım”, *Milliyet*, 28 Temmuz 1988, s.11.

⁹⁰ Aziz Haydar, “Kızılay Hatıraları”, *Kadın Gazetesi*, 3 Mayıs 1947, s. 1.

⁹¹ İkinci Meşrutiyet bürokrasisinde yaşanan değişim ve kaotik ortamını anlamak için bkz. Mustafa İltar, *State, Bureaucracy and Power in Late Ottoman Empire (1908-1913)*, Atatürk Institute for Modern Turkish History at Boğaziçi University, 2021.

Mart isyanının yarattığı olağanüstü süreç geride kalmaya başladığında başvurusuna cevap alabilmiştir. Burada, öncelikle Dârümuallimat'ta⁹² sınava girmesi gerektiği ve başarılı olduğu takdirde okul açma ruhsatı alabileceği kendisine bildirilmiştir. Bunun üzerine Aziz Haydar sınava girmiş, başarılı olmuş ve okul açma ruhsatını almıştır. Bu süreçte kendisine Dârümuallimat müdür muavini Nakiye Hanım⁹³ destek olmuştur.⁹⁴

Aziz Haydar, tamamen kendi imkânları ile ailesinden kalan ziynet eşyalarını satarak Beyazıt'ta "Ana"⁹⁵ ismiyle bir okul açmıştır. Bu süreci kendisi şu sözler ile ifade etmiştir:

*"İmtihanı verdim, ruhsatnameyi aldım. Beyazıt'ta Haydar Molla'nın (Mecelle hocası) konağında Ana ismiyle sekiz sınıf bir de ayrıca beş yaşından yedi yaşına kadar ana sınıfı olan mektebi açtım. Mektebin resmi müessis ve müdiresi ben olmakla beraber, mektebin idaresini deruhte eden ablam, mektep içinde müdire olarak bulunuyordu. Mektebi açmak için kimseden maddi yardım istemedim. Aile yadigarı elmas, altın, gümüş nem varsa hepsini sattım. Bir miktar da nakid ilâve ederek, müesseseyi meydana getirdim."*⁹⁶

Aziz Haydar hayallerine kavuşmuş ve babasının vasiyetini yerine getirmiştir. Ancak açtığı okul yaşadığı talihsiz bir yangın üzerine ikinci senesinde kapanmak zorunda kalmıştır. Daha sonra Topkapı'da bir şube açmış ancak okulun açıldığı yıl Balkan Savaşı patlak vermiş ve kısa süre sonra bu okul da kapanmıştır. Aziz Haydar, yaşadığı tüm zorluklara rağmen okul açma, kadınların eğitime katkıda bulunma amacından vazgeçmemiş ve İffet Halim Oruz'un⁹⁷ annesinin desteği ile bu kez de Erenköy'de "Ana" mektebini açmıştır. Ardından

⁹² 26 Nisan 1870 tarihinde kız okullarına öğretmen yetiştirmek amacıyla kız öğretmen okulu olarak kurulmuştur. Detaylı bilgi için bkz. Şefika Kurnaz, *II. Meşrutiyet Döneminde Türk Kadını*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1996.

⁹³ Türkiye'nin ilk kadın milletvekillerinden biri olan Nakiye Elgün 1880 yılında İstanbul'da doğmuş, 1900 yılında Dar'ümuallimat'tan mezun olduktan sonra aynı okulda muallim muavini, daha sonra ise müdür muavini olarak 1911 yılına kadar görev yapmıştır. 1912 yılında açılan Türk Ocağı'nın ilk kadın üyelerinden biri olmuştur. 8 Şubat 1935 tarihinde Erzurum milletvekili olarak meclise girmiştir. Detaylı bilgi için bkz. <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/nakiye-elgun-1880-1954/>, Erişim tarihi: 07.08.2023, 15:18.

⁹⁴ Aziz Haydar, "Kızılay Hatıraları", *Kadın Gazetesi*, 3 Mayıs 1947, s. 3.

⁹⁵ *Ana Mektebi*; 1909 yılında Mithat Paşa'nın akrabası Cemal Bey'in öncülüğünde Beyazıt'ta ev idaresi, biçki-dikiş, sağlık, çocuk yetiştirme, alaturka ve alafraza müzik, edebiyat, beden eğitimi, resim gibi derslerin okutulduğu eğitimli annelerin yetişmesini sağlamak amacıyla açılmış bir okul. Detaylı bilgi için bkz. Şefika Kurnaz, *II. Meşrutiyet Döneminde Türk Kadını*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1996.

⁹⁶ Aziz Haydar, "Kızılay Hatıraları", *Kadın Gazetesi*, 3 Mayıs 1947, s. 3.

⁹⁷ İffet Halim, 1904 yılında Bağdat caddesinde bir köşkte, eğitimli bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. 1940 yılında İktisat Fakültesinden mezun olmuş ve çalışma hayatının içinde aktif olarak yer almıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren aktif olarak kadın hareketinin içerisinde yer almıştır. Bu konudaki ilk filli girişimi ise 1927 yılında Türk Kadınlar Birliği'nin

Birinci Dünya Savaşı başlamış ve maddi sıkıntılar nedeniyle okulunu Maarif Nezaretine devretmiştir. Aziz Haydar'ın bu çabası günümüzde hâlâ ayakta olan, Türk eğitim tarihinin en köklü kurumlarından biri olan Erenköy Kız Lisesinin temellerini atmıştır. Her ne kadar şu anda okulun tarihçesinde Aziz Haydar'a ait bir bilgi yer almasa da⁹⁸ okulun temellerinin atılmasındaki rolünü şu cümleler ile ifade etmiştir:

“Mektebi açtığımanın ikinci senesi büyük yangın olmuş, talebelerim dağılmıştı. Bunun üzerine Topkapı'da bir şube açtım. İşte o sene Balkan harbi patladı. Bir sene sonra, Ana mektebinin merkezini açmaklığım için Erenköy'den: gazetemizin müessislerinden İffet Halim Oruz'un validesi müracaat etti. Ana mektebinin merkezini Erenköy'de açtım. Birinci Cihan Harbi'nin ikinci yılına kadar mektebim devam etti. Harb her şeyde olduğu gibi benim mütevazı bütçemde de tesirini gösterdi. Meccani talebem çoktu. Yollar kapandığı için Rumeli'den küçük malımın iradı gelmiyordu. Bu sebepten mektebimi Maarife devrettim. Erenköy Lisesinin ilk temelini ben atmıştım.”⁹⁹

Eğitim alanında önemli hizmetlerde bulunan Aziz Haydar, cemiyet çalışmalarında da aktif olarak yer almıştır. Veremle Mücadele Cemiyeti, Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-i Nisvan Cemiyeti¹⁰⁰, Türk Ocağı¹⁰¹ Donanma Cemiyeti, Topkapı Fukaraperver Cemiyeti ve Hilal-i Ahmer'de görev yapmıştır.¹⁰²

20. yüzyılın başında Türk milletinin kaderini değiştiren Balkan, Çanakkale ve Kurtuluş Savaşlarında cephe gerisinde gönüllü olarak hizmet etmiştir. Balkan Savaşları sırasında Topkapı Fukaraperver Cemiyeti'nin başkanının isteği üzerine İstanbul'da gönüllü hemşirelik yapmış ve bu sırada cephe gerisinde yaşananları ve gözlemlerini “Balkan Harbi Hatıraları” başlıklı yazı dizisinde dile getirmiştir.

Diyarbakır şubesini açmasıdır. Bunların yanında İffet Halim Oruz'un yayın hayatına kazandırdığı en önemli çalışması ise *Kadın Gazetesi* olmuştur. Detaylı bilgi için bkz. Sezen Karabulut, “Bir Cumhuriyet Kadını Yazılarında Tanımak: İffet halim Oruz ve Kadın Gazetesi'ndeki Yazıları”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 21, S. 3, Eylül/2019, s. 703-719.

⁹⁸ Okulun internet sayfasında yer alan tarihçesinde, kuruluş yılının 1911 olduğu ve Numune Mektebi adıyla Rıdvan Paşa köşkünde açıldığı belirtilmektedir. https://ekl.meb.k12.tr/icerikler/dunden-bugune-erenkoy-kiz-lisesi_5411117.html, (Erişim tarihi: 15.08.2023, 11:49).

⁹⁹ Aziz Haydar, “Kızılay Hatıraları”, *Kadın Gazetesi*, 3 Mayıs 1947, s. 3.

¹⁰⁰ Nezihe Araz, “Eğitim Savaşının Öncüsü Aziz Haydar Hanım”, *Milliyet*, 30 Temmuz 1988, s.9.

¹⁰¹ *Türk Ocağı azasından Aziz Haydar Hanımefendi. “Efendim, yasanın madde-i mahsusası mucibince 18 Mart 1926 tarihine müsaadif perşembe günü ocaklarımızın teessüs sene-i devriyesi münasebetile Ocaklılar Bayramı olduğundan yeom-i mezkurde akşam alafranga 20/30 alaturka 2/30'da bayrama iştirak etmek üzere Ocak salonuna teşrifiniz rica olunur ef. (İmza Reis Doktor)”, Nezihe Araz, “Eğitim Savaşının Öncüsü Aziz Haydar Hanım”, *Milliyet*, 1 Ağustos 1988, s.9.*

¹⁰² Aziz Haydar, “Kızılay Hatıraları”, *Kadın Gazetesi*, 3 Mayıs 1947, s. 3.

Hatıratın içeriğini; İktidara Yönelik Eleştiriler, Muvakkat Hastaneler ve Gönüllü Hemşireler, Açıklıkla İmtihan, Salgın Hastalık, Trakya Muhacirleri, Kadınların yaşadığı sıkıntılar şeklinde başlıklar altında toplayabiliriz. Haydar, ülkenin yaşadığı sıkıntıları iktidarın geç fark ettiği ve gerekli önlemleri almağı için şu cümleler ile eleştirmektedir;

“O sırada İtilâf ve Hürriyet Fırkası Kabinesi mevkii iktidarda bulunuyordu ve Kabine kendi kendisine Büyük Kabine namını vermişti!..

Büyük Kabine'nin değil bizim gibi memleketin bir köşesine sığınmış, kendi kendine çalışan mütevazı üç, beş kişiden, kendi varlığından bile haberi yoktu. Düşman artık her gün biraz daha İstanbul'a yaklaşıyordu da ortada bir hareket, bir canlılık eseri görülüyordu.”¹⁰³

Ülke de yaşanan siyasal sıkıntılar savaşın cephe sürecini olumsuz etkilediği gibi cephe gerisinde de sağlık hizmetlerinin yürütülmesinde kaosa neden olmuş ve cephede yaralanan askerler ile kolera olduğu tespit edilen askerler aynı trende İstanbul'a gönderilmiştir. Ancak koleralı askerler hastanelere kabul edilmediği için sokakta kalmışlardır. Bir gece yarısı bu hastalara yardım etmek üzere çağırılan Aziz Haydar hem hastaların durumunu hem de süreci sağlıklı yönetemeyen iktidara yönelik eleştirilerini şu sözler ile dile getirmiştir:

“Saat dokuz buçuktu. Pis çipil bir hava, kavurucu bir rüzgâr esiyordu. Şhremini Saray meydanına geldiğim zaman hayretler içinde kaldım... Gözlerim yavaş yavaş karanlığa alıştıkça biraz daha görebiliyordum. Dolaşanlardan birine seslendim ve sordum:

'Bunlar hasta imiş' dedi. 'Sirkeçiden arabalara doldurmuşlar hastahane hastahane dolaştırmışlar hiçbir yer kabul etmemiş. Arabacılar da bıkmış getirip buraya silkivermişler! Biz evden görüp çıktık ne olduğunu biz de anlıyamadık'...

Memleketin, ordunun bugün sıhî vaziyetiyle alâkadar olanlar halkı mı düşünüyorlar zannedersiniz? Eğer öyle olmuş olsaydı bir kere şüpheli hastaları yaralılarla karmakarışık buralara göndermez, oldukları yerde icabeden tedbiri alır ve orada tedavilerine çalışırlardı. Bunların geldiği vagonlara yarın sapaşğlam memleket yavrularını doldurup gönderecekler! Kirli vagonları değil dezenfekte, hattâ belki de çalı süpürgesiyle bile süpürmek zahmetinde bulunmıyacaklar. Sonra bu zavallılar oradan vagonlara doldurulmuş buraya gelmiş! Bunları arabalara bindirenler hasta olduklarını yolda gasıyan ede ede geldiklerini görmemişler mi? Yine yarın halk aynı arabalara hiç tereddütsüz binecekler!...”¹⁰⁴

¹⁰³ Aziz Haydar, *Kadın Gazetesi*, 22 Eylül 1947, s. 3.

¹⁰⁴ Aziz Haydar, *Kadın Gazetesi*, 13 Ekim 1947, s. 3.

Bu süreçte hastaneler çok dolu olduğu için askerlerin sokak ortasına bırakılmasının sorumluluğunun da hükümette olduğu düşüncesi Aziz Haydar'da görünmekteydi ve hükümete yönelik şu eleştirilerde bulunmuştur: "...Olur kepa-zelik değil! Memleketin aslan gibi evlâtlarını bu hale getirdikten sonra sokağın ortasına dök hiç alâkadar olma! Bu nasıl hükümet nasıl idare!"¹⁰⁵

Hükümetin cephe gerisindeki ihtiyaçları gidermekte yetersiz kalması üzerine birtakım cemiyetler sosyal yardım faaliyetleri düzenleyerek yaralı askerlere yardım etmeye başlamışlardır. Bunun için muvakkat hastaneler kurulmuştur. Bu bilgiye Haydar'ın hatıratında yer alan şu bilgilerden ulaşılmaktadır.

"Ali Naci bey bembeyaz saçlı ve bıyıklı, hattâ nisbeten zinde, güler yüzlü, lâübalî tavırlı bir zattı. İsmail Hakkı bey, Naci beyden belki biraz daha küçük fakat ihtiyarlığı hiç benimsemeyen bir askerî kaymakam mütekaiddi idi. Naci bey de Miralay mütekaiddi kendi rivayetine göre, yetmiş dört yaşındaymış. Bütün doktor beyler de fahrî imişler; fakat nedense pek söylemiyorlardı. Esasen hastanelerimiz de iki üç kadın hademe ile kapıcı ve çamaşırcılarla yalnız aşçıbaşı maaşlıydı. Diğerleri, meselâ kâtip, o zaman Şehremini Polis Merkezinin komseri Manastırlı Cemil beyin oğlu kiler ve erzaka nezaret eden, hâsılı hastanenin her işine bakan, pansumana yardım eden hep Fukaraperver Cemiyetinin âzaları idiler. Ve fahrî olarak çalışıyorlardı."¹⁰⁶

Balkan Savaşlarının tüm şiddetiyle devam ettiği bu zorlu günlerde cephane ve erzak sıkıntılarının yanında bir de kolera salgınının sıkıntıları başlamıştır. Salgınun etkileri İstanbul da görülmeye başlamadan önce hastanelere haberler ulaşmış ve Aziz Haydar yazı dizisinin "Felaket Günleri" olarak tanımladığı bölümünde bu durumdan "Bütün bu felâketler yetmiyormuş gibi, bir de orduda Kolera çıktığına dair bazı haberler alıyorduk. Hâsılı öyle acı, öyle feci günler geçiriyorduk ki; aradan seneler geçtiği halde hâlâ hatırladıkça yüreğimin sızladığını içimdeki ateşin sönmediğini hissediyorum"¹⁰⁷ cümleleri ile söz eder.

Balkan Savaşları sırasında cephe gerisinde yaşanan sıkıntıların ve zorlukların detaylarına Haydar'ın hatıratında detaylı olarak ulaşılmaktadır. Bu nedenle savaşın sosyal boyutlarının incelenmesi açısından literatüre önemli bir katkı sunmaktadır.

Sonuç

Türkiye'de kadın tarihi ve kadın özyaşamöykülerinin yazımı, tarih yazımında önemli bir dönüşüme ortam hazırlamıştır. Meşrutiyet ve erken

¹⁰⁵ Aziz Haydar, *Kadın Gazetesi*, 20 Ekim 1947, s. 3.

¹⁰⁶ *Kadın Gazetesi*, 31 Mayıs 1947, s. 3.

¹⁰⁷ *Kadın Gazetesi*, 18 Ağustos 1947, s. 3.

Cumhuriyet dönemlerinde yaşanan siyasi ve sosyal gelişmelerin sonucunda, kadınların gündelik hayatta daha görünür olmaları, eğitim hayatı içerisinde yükselmeleri ve daha farklı bir Türk kadın profilinin tarihsel bir kişilik olarak ortaya çıkması, kadınların önemini arttırmıştır. Daha önemli kişilikler haline gelen kadınların yazdıkları da tarih yazımında önemli bir yer oluşturmaktadır.

Türk kadın haklarının bugün ulaşılmış olduğu nokta, uzun tarihsel süreç içinde verilmiş mücadeleler sonunda olmuştur. 18. yüzyıla gelindiğinde Batı dünyasındaki kadın, eğitim konusunda bazı haklar elde etmiş ve sosyal hayata dâhil olmaya başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğunun Batı dünyası ile askeri ve kültürel alanda gelişen münasebetleri, Batı'dan Osmanlı'ya yönelik bir etkileşim sağlamış, böylece Türk aydınının kadın hakları meselesine eğilmeye başladığı görülmüştür. Cumhuriyet dönemine kadar geçen bu süreç kadın meselesinde fikri temellerin oluşması bakımından önem taşımaktadır. Ancak kadın hakları konusunda köklü değişiklikler Cumhuriyet döneminde Medeni Kanun'un (4 Nisan 1926) hazırlanması ile gerçekleşmiştir.

Türkiye'de çağdaşlaşma hareketinin, Türk toplumunu değiştiren etkileri, kendisini belki de en belirgin biçimde kadının toplum yaşamı içindeki yeni yerinin belirlenmesinde göstermiştir. Kadınlar için "yeni yerin" kazanılması uzun ve zorlu bir sürecin sonunda gerçekleşmiştir. Bu süreçte yaşanan sıkıntı ve mücadelelerin en iyi gözlenebileceği kaynaklar öz yaşam öyküleridir. Ayrıca bu mücadelede aktif olarak yer kadınlar, diğer kadınlara da örnek olabilmek ve onları da bilinçlendirebilmek amacıyla yaşadıklarını, gezip gördükleri yerlerdeki gözlemlerini, deneyimlerini aktarma sorumluluğu taşıyarak kaydetmişlerdir. Ayrıca şunu da vurgulamak gerekir ki Türk kadınının öz yaşam öykülerinde özellikle Türk toplumunun çağdaşlaşma sürecine şahitlik etmiş olanlarda, bu sürece katkı sağlama sorumluluğu hissedilmektedir. Bu nedendir ki gezi yazılarında özellikle ülkelerine örnek olabilecek olumlu kurumsal gelişmelerden sıkça söz etmişlerdir. Bahsi geçen bu özelliklere sahip kadın öz yaşam öyküsü örnekleri "*Kadın Gazetesi'nin*" sayfalarında sıkça yer almış ve bu çalışmada da değerlendirilerek tarih yazım literatürüne kazandırılmıştır.

KAYNAKÇA

TBMM Zabıt Cerideleri

TBMM Albümü, C.1, s. 498.

TBMM Zabıt Ceridesi, C.1: 23.

TBMM Zabıt Ceridesi, C.3: 568-571.

TBMM Zabıt Ceridesi, C.11: 564-566.

TBMM Zabıt Ceridesi, C.18: 246-247.

Sürelî Yayınlar

Ağaoğlu, M. "Vatan Hizmetlerine Gönül Veren Kadınlarımız", *Kadın Gazetesi*, 3 Kasım 1947, s. 3.

Araz, N. "Eğitim Savaşının Öncüsü Aziz Haydar Hanım", *Milliyet*, 28 Temmuz 1988, s. 11.

Araz, N. "Eğitim Savaşının Öncüsü Aziz Haydar Hanım", *Milliyet*, 30 Temmuz 1988, s. 9.

Araz, N. "Eğitim Savaşının Öncüsü Aziz Haydar Hanım", *Milliyet*, 1 Ağustos 1988, s. 9.

Aziz Haydar, "Kızılay Hatıraları", *Kadın Gazetesi*, 3 Mayıs 1947, s. 1.

Aziz Haydar, "Kızılay Hatıraları", *Kadın Gazetesi*, 3 Mayıs 1947, s. 3.

Aziz Haydar, *Kadın Gazetesi*, 13 Ekim 1947, s. 3.

Aziz Haydar, *Kadın Gazetesi*, 20 Ekim 1947, s. 3.

Aziz Haydar, *Kadın Gazetesi*, 22 Eylül 1947, s. 3.

Aziz Haydar, *Kadın Gazetesi*, 8 Aralık 1947, s. 3.

Çambel, P. "Amerika Seyahat Notları", *Kadın Gazetesi*, 13 Ekim 1947, s. 2.

Diblan, M. "Orta Şark Kadınlar Kongresi", *Kadın Gazetesi*, 13 Aralık 1948, s. 1.

Diblan, M. "Orta Şark Kadınlar Kongresi", *Kadın Gazetesi*, 10 Ocak 1949, s. 2.

Diblan, M. "Orta Şark Kadınlar Kongresi", *Kadın Gazetesi*, 24 Ocak 1949, s. 2.

Diblan, M. "Orta Şark Kadınlar Kongresi", *Kadın Gazetesi*, 7 Şubat 1949, s. 3.

Diblan, M. "Orta Şark Kadınlar Kongresi", *Kadın Gazetesi*, 14 Şubat 1949, s. 3.

Gerede, L. H. "Brezilya Mektupları", *Kadın Gazetesi*, 24 Mayıs 1948, s. 3.

Gerede, L. H. "Brezilya Mektupları", *Kadın Gazetesi*, 12 Temmuz 1948, s. 3.

Gerede, L. H. "Brezilya Mektupları", *Kadın Gazetesi*, 16 Ağustos 1948, s. 3.

Güneydi, N. D. "Amerika'da Gezerken", *Kadın Gazetesi*, 29 Kasım 1948, s. 3.

İlgaz, H. "Suriye İntibaları", *Kadın Gazetesi*, 20 Ağustos 1951, s. 1.

- Ilgaz, H. "Suriye İntibaları", *Kadın Gazetesi*, 24 Eylül 1951, s. 1.
- Ilgaz, H. "Suriye İntibaları", *Kadın Gazetesi*, 8 Ekim 1951, s. 5.
- Ilgaz, H. "Suriye İntibaları", *Kadın Gazetesi*, 22 Ekim 1951, s. 2.
- Ilgaz, H. "Suriye İntibaları", *Kadın Gazetesi*, 5 Kasım 1951, s. 7.
- Kadın Gazetesi*, 1 Mart 1947, s. 1.
- Kadın Gazetesi*, 31 Mayıs 1947, s. 3.
- Kadın Gazetesi*, 18 Ağustos 1947, s. 1.
- Kadın Gazetesi*, 18 Ağustos 1947, s. 3.
- Kadın Gazetesi*, 13 Ekim 1952, s. 1.
- Kadın Gazetesi*, 10 Mart 1962, s. 2.
- Onat, L. "1946-1947 Avrupa'sından Hatıralar (İntibalar)", *Kadın Gazetesi*, 2 Şubat 1948, s. 1.
- Onat, L. "1946-1947 Avrupa'sından Hatıralar (İntibalar)", *Kadın Gazetesi*, 16 Şubat 1948, s. 2.
- Onat, L. "1946-1947 Avrupa'sından Hatıralar (İntibalar)", *Kadın Gazetesi*, 1 Mart 1948, s. 3.
- Onat, L. "1946-1947 Avrupa'sından Hatıralar (İntibalar)", *Kadın Gazetesi*, 19 Nisan 1948, s. 3.
- Oruz, İ. H. "Davalarımız", *Kadın Gazetesi*, 22 Mart 1947, s. 1.
- Oruz, İ. H. "Yeniden Seçim Yapılırsa", *Kadın Gazetesi*, 6 Ekim 1947, s. 1.
- Oruz, İ. H. "Kadın Gazetesi'nin Bir Yıllık Çalışmaları Dolayısıyla", *Kadın Gazetesi*, 1 Mart 1948, s. 2.

Kitaplar

- Aksoy, N. (2009). *Kurgulanmış Benlikler: Otobiyografi, Kadın, Cumhuriyet, İletişim Yay., İstanbul.*
- Bekiroğlu, N. (1998). *Şair Nigâr Hanım, İletişim Yay., İstanbul.*
- Beşikçi, M. (2019). *Cihan Harbini Yaşamak ve Hatırlamak, Osmanlı Askerlerinin Cephe Hatıraları ve Türkiye'de Birinci Dünya Savaşı Hafızası, İletişim Yay., İstanbul.*
- Breisach, E. (2007). *Tarih Yazımı, Çeviren: Hülya Kocaoluk, Yapı Kredi Yay., İstanbul.*
- Caporal, B. (1982). *Kemalizm ve Kemalizm Sonrası Türk Kadını, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., Ankara.*
- Carr, E. H. (1994). *Tarih Nedir, İletişim Yay., İstanbul.*
- Çakır, S. (2016). *Osmanlı Kadın Hareketi, Metis Yay., 3. Baskı, İstanbul.*
- Danacıoğlu, E. (2001). *Geçmişin İzleri Yanıbaşımızdaki Tarih İçin Bir Kılavuz, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul.*
- Enginün İ, Canbur, M. ve Özdemir C. (1983). *Milli Mücadelede Türk Kadını, Türk Ticaret Bankası Yay., Ankara.*

- İlgaz, H. (1949). *Kıbrıs Notları, Kadın Gazetesi Yay.*, İstanbul.
- İlter, M. (2021). *State, Bureaucracy and Power in Late Ottoman Empire (1908-1913)*, Atatürk Institute for Modern Turkish History at Boğaziçi University, PhD. Dissertation, İstanbul.
- İnceoğlu, F. S. (2023). *A Lifetime Dedicateted To Republic: Hasene İlgaz With Her Works, Activities And Thoughts*, Yeditepe Üniversitesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Kafadar, C. (2022). *Kim Var İmiş Biz Burada Yoğ iken, Dört Osmanlı: Yeniçeri, Tüccar, Derviş ve Hatun*, Metis Yay., İstanbul.
- Karabulut, S. (2024). *Aziz Haydar ve Balkan Harbi Hatıraları Üzerine Bir Değerlendirme*, Libra Yay., İstanbul.
- Karahasanoglu, S. (2013). *Kadı ve Günlüğü: Sadreddinzade Telhisi Mustafa Efendi Günlüğü (1711-1735) Üstüne Bir İnceleme*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul.
- Köse, E. (2006). *İffet Halim Oruz'un Hayatı, Sanatı ve Eserleri*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Kurnaz, Ş. (1996). *II. Meşrutiyet Döneminde Türk Kadını*, Milli Eğitim Bakanlığı Yay., İstanbul.
- Niyazioğlu, A. (2017). *Dreams and Lives and in Ottoman İstanbul: A Seventeenth Century Biographer's Perspective*, Routledge, New York.
- Oruz, İ. H. (1986). *Türkiye'de Kadın Devrimi*, Gül Matbaası, İstanbul.
- Tekeli, Ş. (1982). *Kadınlar ve Siyasal Toplumsal Hayat*, Birikim Yay., İstanbul.

Makaleler

- Aksoy Sheridan, A. (2021). "Nostalgia of a Frustrated Ottoman Subject: Reading Osman Agha of Timişoara's Memoires as Self-Narrative", *International Journal of Middle East Studies*, 53/2, s. 323-330.
- Aksoy, N. (2016) "Autobiography: One Era Two Women: In Each Other's Mirror", *Kadın Hayatlarını Sempozyum Bildiri Kitabı*, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 73-77.
- Alpaslan, G. G. (2015). "Türk Edebiyatında Kadınların Özyaşamöykülerine Zamandizimsel ve Betimsel Bir Bakış", *Türkbilgi*, 29, s. 147-160.
- Berktaş, F. (1993). "Writing and Reading Women's Autobiographies: What's Different?", *Kadın Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 1, s. 126-134.
- Ekin, Ü. (2019). "Sosyo-Ekonomik Tarihçilik ve Annales Ekolü", *Tarih Bilimi ve Metodolojisi*, Ed. Mehmet Yaşar Ertaş, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul.
- İnsel, A. ve İlyasoğlu, D. (1984). "Kadın Dergilerinin Evrimi", *Türkiye'de Dergiler ve Ansiklopediler (1849-1984)*, İstanbul.
- Karabulut, S. (Eylül/2019). "Bir Cumhuriyet Kadını Yazılarında Tanımak: İffet Halim Oruz ve Kadın Gazetesi'ndeki Yazıları", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 21, S. 3, s. 703-719.

- Karabulut, U. (2012). "Hukuk Alanındaki İnkıplâplar", *İnkılap Dersleri*, 4.B., Ed: S. İnan, C. Akseki, Gökçe Yay., Denizli, s. 225-231.
- Karahasanoglu, S. (2019). "Ben-Anlatıları: Tarihsel Kaynak Olarak İmkanları, Sınırları", *Turkish History Education Journal*, 8(1), s. 211-230.
- Kırel, M. (2012). "Tırhala", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 41, İstanbul, s. 114-116.
- Schink, I. C. (2011). "Kıbrıslı Mehmed Paşa'nın Eşi Melek Hanımın Otobiyografisi", *Bedeni, Toplumunu, Kâinatı Yazmak: İslam, Cinsiyet ve Kültür Üzerine*, (Çeviren: Pelin Tünay-dın), İletişim Yayınları, İstanbul, s. 295-334.
- Tansel, F. A. (1987). "Memleketimizde Gençler İçin Kurulan İlk Dernekler, Gazete ve Dergiler", *Belleten*, LI/199, s. 281-304.
- Tekeli, Ş. (1979). "Türkiye'de Kadının Siyasal Hayattaki Yeri", *Türk Toplumunda Kadın* (Ed.N.A. Unat), Türk Sosyal Bilimler Derneği, Ankara, s. 376-381.
- Terzioğlu, D. (2002). "Man in the Image of God in the Image of Times: Sufi Self-Narratives and the Diary of Niyazi Mısri (1618-94)", *Studia Islamica*, s. 139-165.
- Üstün, Ç. ve Özçiftçi, S. (Ocak-Nisan/2020) "Prof. Dr. Perihan Çambel (1909-1987) Türkiye'de Patoloji ve Kansere Mücadelede Öncü Bir İsim", *Nobel Medicus Portreler*, Cilt 16, Sayı:1, s. 75-77.

İnternet Kaynakları

- <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/kadin-gazetesi>, Erişim Tarihi: 02.04.2024.
- <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/nakiye-elgun-1880-1954/>, Erişim Tarihi: 07.08.2023, 15:18.
- https://ekl.meb.k12.tr/icerikler/dunden-bugune-erenkoy-kiz-lisesi_5411117.html, Erişim Tarihi: 15.08.2023, 11:49.